

Stockflecke

G. J. 1700

Thes. P. VIII. 367 641.

12
EXPLICATIO

ἑλεγκτικῆ
Evangelii Dominicæ quintæ
post Epiphan.

Quam
DEO DUCE

P R Æ S I D E

Dn.

JOHANNE GERHARDO

DOCTORE ET PROFESSORE

Theologo, p. t. Academiæ Jenensis Re-
ctore, & Theol. Facult. Decano.

Suo

*Præceptore, Patrono, & Fautore summo
observantia genere colendo*

Publicè

ventilandam proponit

DAVID TANCKEN

Wismar: Megap.

Ad diem Octobris

ANNO M. DC. XVII.

JENÆ

Typis TOBIÆ STEINMANNI.

EXPLICATIO

Evangelii Dominici quibus

JOHANNIS CERNARDI

DOCTORIS ET PROFESSORIS

DAVID TACKER

ANNO MDCXXII

LENAE

Typis Thomae Stenmannii

WU7

EVANGELIUM

DOMINICA V. POST EPI.

phaniorum.

Matth. 13. à v. 24. usq; ad v. 31.

THESIS I.

Quod de Salomone i. Reg. 4. v. 32. 33. *Proeminens*

dicitur, ipsum multas parabolas prolocutum fuisse: illud etiam de Christo cœlesti Salomone Matth. 12. v. 41. rectè dici posse, Evangelista noster Matthæus in præsentî cap. 13. satis clarè testatur. Enarrat hic septem parabolas 1. Seminantis. 2. zizaniorum. 3. Seminis sensim crescentis. 4. grani sinapis. 5. fermenti. 6. Theauri & margaritæ. 7. Sagenæ missæ in mare: quæ præterquam quod vaticinium Pl. 78. 2. erat implendum (vid. v. 35. hujus, cap.) etiam eo fine à Christo propositæ sunt, ut, quod à discipulis, munus Ecclesiasticum posthac obituris, in Epilogo cõ-

tionis requirebat, exemplo scilicet prudentis patris familiæ è thesauro suo nova & vetera proferre, id ipse in officio suo prophetico præstaret. Sicut enim iste ex divite penu diversa pro diversitate personarum ac temporum edulia atq; delicias affatim promit, quæ desiderium expleant domesticorum: sic ipse Christus liberaliter & copiosè pro ratione personarum, locorum, temporum, salutis cilio impertiit, hic per parabolas, à rebus notissimis desumptas, miracula, alibi alio modo, tanquam verus eruditæ linguæ doctor, Esa. 50. 4. suos auditores erudiens.

II. Antequam verò ad nostræ parabolæ de zizanijs explicat- *Circums*
tionem stantia.

tionem ipsam accedamus, quædam de Circumstantijs *temporis, loci,*
& *auditorum* delibare oportet.

I. Tempus

III. 1. Uno eodemq; *tempore* omnes parabolas, quæ hoc cap. apud Matth. describuntur, fuisse à Christo propositas, testatur ipse Evangelista, dum vers. 3. Christum *ἐν παραβολαῖς* (casu multitudinis) multa turbæ dixisse, & v. 53. *τὰς παραβολὰς ταύτας*, has, quas nempè enarraverat, parabolas absolvisse asserit. Articulus enim præpositivus ἡ, & pronomen demonstrativum αὐτῆ, in oratione subiectum indicant, & certi alicujus præcogniti mentionem fieri denotant.

IV. Priorem autem parabolam de seminante propositam fuisse illo ipso die, quò in concertationem cum Scribis & Pharisæis ob miraculum ejecti dæmonij Christus venerat c. 12. v. 22. & seqq. & quo Mater & fratres (cognati) ipsius ipsum visitaverant ibid. v. 47. particula τῆ & ἐκεῖνη (ὡς τῆ ἡμέρας ἐκεῖνη cap. 13. v. 1.) certum & jam significatum tempus indigitantes evincunt.

V. Quare eodem etiam die hanc nostram & reliquas enarratas fuisse parabolas extra dubitationem esse potest.

VI. Quidam tamen hic aliter sentiunt, nim. inter has parabolas & præcedentis cap. historias non esse ordinem continuum, cum Luc. 8. v. 19. historia de matre & fratribus, Christum accedentibus, parabolicæ Christi concioni postponatur: & hanc ob causam vocabulum diei apud Matth. c. 13. v. 1. pro *tempore*, ut aliàs interdum Synecdochicè sumitur, accipiunt, quod etiam Barrad. Tom. 2. l. 10. c. 1. Harm. fieri posse ait; ut sit sensus: in illo die, h. e. in illo tempore.

VII. Verùm, nos ob adjectas particulas τῆ & ἐκεῖνη sententiam illam & expositionem vocabuli diei locum hic habere posse constanter negamus. Addimus & hoc, habere nos duos Matth. & Marcum, eundem planè ordinem in descriptione historiarum istarum servantes, vide Matth. h. l. Marc. c. 4. v. 2. & c. 3. 31. id quod in indagando tempore, quò aliquid accidisse putatur, non leve argumentū esse solet. Lucas v. ordinem naturalem non tenuit, sed artificialem; quod apud Evangelistas non infrequens est.

VIII. Diem septimanæ certum si inquirere velimus, conferendus est Marcus cum Lucâ. Ille cap. 4. v. 35. testatur, Christum vesperi, finitâ concione parabolicâ, in ulteriorem ripam transisse, quod hic:

hic cap. 8. v. 22. factum affirmat *ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν* [quam quidem vo-
culam *μῖς* vulgata versio exponit per unam (in unâ diern)] Eras. inde-
finite pro quodam (factum est quodam die): sed ex frequenti lectione
historiæ Evangelicæ deprehenditur, per *μῖαν τῶν ἡμερῶν* vel *τῶν σαβ-
βατων* intelligi primum cujuslibet septimanæ diem, qui nobis Dies
Dominicus, & ideò die Dominico hanc à Christo concionem ha-
bitam fuisse dicendum esse. Confer. Marc. 16. v. 2. Luc. 24. vers. 1.
Ioh. 20. v. 1. Quæ appellatio desumpta est ex Mose, qui Gen. 1. v. 5.
scribit, quod post creationem lucis, ejusdemq; distinctionem à te-
nebris, facta sit *יְהיֶה אֶרְבָּעָה יָמִים* dies unus, sive primus; quam voculam
יְהיֶה LXX. verterunt per *μῖαν*, quâ item, quando primum mensis
sive septimanæ diem notare voluerunt, usi sunt, uti ex Exod. 40.
v. 2. Num. 1. v. 1. apparet.

IX. Dilligens hæc temporis habitæ concionis indagatio in-
piam veræ sanctificationis diei Dominicæ considerationem nos dedu-
cere debet, ut cogitemus, illam totam meritò pijs meditationibus,
studijs, operibus caritatis consecrandam, cum tam præclarâ con-
cione à Christo sanctificata sit, aliq; plura miracula in illâ accide-
rint. Hoc ipso die initium operis creationis factum est. Gen. 1. 5.
Hoc ipso die opus Redemptionis perfectum est. Joh. 20. v. 1. Hoc
ipso die opus sanctificationis cœlitus misso Spiritu sancto inchoa-
tum est. Actor. 2. v. 1. Non igitur ille sine gravissima causa ad alia
trahendus est negotia non sacra, quæ die profesto seu communi
peragere possis.

X. 2. *Locus*, in quo hæc concio habita fuit, notatur v. 1. cap. 2. *Locus*.
& apud Marc. c. 4. v. 1. factum scil. id esse *ad mare*, nempe Galilææ,
quod alias mare Tiberiadis, & lacus vel stagnum Genezareth vo-
catur. Absolutè hic dicitur mare, eò quod juxta alia maria Chri-
stus nunquam docuit. Et erat tantum lacus magnus, dictus ma-
re more Hebræorum, quibus vocabulum *יָם* mare, à radice inu-
sitato *יָם* vel rectius *יָם* aquæ, generaliter significat, non
tantum magnum mare, sed etiam stagnum quodvis, adeò ut etiam
ad vas amplum in templo 1. Reg. 7. v. 23. transferatur.

XI. Colligebatur hoc stagnum ex concursu aquarum plu-
vialium, & ex fluxu Jordanis, qui per medium lacum transibat. O-
lim vocabatur Cinéreth Num. 34. v. 11. à quadam civitate, quæ
erat

erat in littore hujus maris, postea dicta Tiberias ab Herode Tetrarcha Galileæ, qui eam restauratam in honorem Tiberij Cæsaris eo nomine vocabat; unde quoq; eo tempore hoc mare Tiberiadis mare dictum fuit. De hoc mari vid. Joseph. lib. 3. belli Iudæi: c. 18. Plin. lib. 5. c. 15.

XII. Notandum, in V. T. fieri mentionem 1. maris rubri, à colore aquæ, quæ quidem non ex origine rubra, sed ex contactu littorum, in quibus est terra rubra, rubricantur. Aliam causam appellationis adfert Tornæus in Anal. sacris Tom. 1. p. 285. 2. Mediterranei, quod de oceano per occidentem egreditur. 3. Maris mortui, quod est in illâ valle, in quâ olim pentapolis, i. e. quinque civitates Sodomorum: sic dicti; quia speciale habet, quod in nullo mari invenitur, ut quod mortuum est, non supernatet, quantumvis leve sit, sed statim mergatur, quocirca nec naves in eo sustineri possunt. 4. Maris Cinereth vel Galileæ, quod est in Galilæa, vel stagnum Genesareth etiam à quodam loco vicino De his vide Tostatum super cap. 8. Matth.

XIII. Putat Theophyl. propter Matrem, ut illi debitam reverentiam exhiberet, Christum è domo ad mare exiisse, quæ antea inter prædicandum ipsum interpellaret, Chryl. factum id esse ait, propter causam mysticam, ut locus docendi indicaret, auditores amaros fuisse & instabiles, instar maris: At verior sententia est, si post exantlatos labores docendi, sanandi & disputandi cum hostibus virulentis, Christum relaxandi animi gratia ad mare egressum esse dicamus; sed desiderio populi, verbum audiendi, animo adverso, hunc longum sermonem instituisse.

XIV. Ad descriptionem Loci quoq; pertinet, quod Christus suos instituturus navim ingressus est, in eaq; confedit, quod propter multitudinem turbæ factum Chrysol. ait, ut sc. auditores faciem ejus aspicere possent. Pulchrè Harmon. D. Chemnit. continuata cap. 61. inquit adumbrari eo sortem cathedræ Christi. *Mundum hunc esse instar maris ferventis, quod, quamvis furat & fremat, naves tamen admittit, quæ remi veliq; regantur, & ad siderum positum gubernat & pericula omnia evadant, & ad portum tandem salvæ deducantur: ita ut mundus turbetur: Christi tamen cathedram alicubi, in eo locum inveniri, quæ verbo Dei, seu verâ Cynosura gubernata, & ab uno Deo cœlestiq;*

caelestis³ ipsius auxilio dependens, tandem inter medios fluctus conserve-
tur.

XV. 3. *Auditores* describuntur vers. 2. quod fuerint de ³ *Auditor*
media plebe, & quidem dicitur, congregatam fuisse ad Christum ⁷³³
urbam multam. Ea enim est fors Ecclesiae, ut, quò magis pre-
matur, & oppugnetur, eò magis crescat & erumpat. Pharisei
Christum cum suis extinctum volebant; sed numerus piorum in-
dies magis magisque aug. batur, plurimamq; turba Christo adhære-
scebat. Hæc de Circumstantiis. Sequitur parabola ipsa.

XVI. In parabolis, monent sapientes, non omnes apices
considerandos, sed præcipuè scopum authoris, quid illa parabolâ
velit, attendendum esse, cum non rarò quædam, ut ordo saltem
constet, admisceri soleant: quèdamodù nec in ijs, qui typù Christi
in V. T. gesserunt, in singulis eorum factis hunc collocare oportet
Vid. Chryl. Hom. 65. in Matth. Sic *scopus* nostræ parabolæ est *Scopus pa-*
solari pios contra scandala in Ecclesia, quod aliquando tol- *rabole.*
lenda.

XVII. Parabolæ nostræ Membra sunt tria I. Ostenditur ³ *Parabola*
Ecclesiae his in terris conditio. II. Qui fiat, quod in ea multi *membra.*
sunt hypocritæ, & bonis admixti mali, III. utrorumq; fors &
exitus.

XVIII. 1. *Conditio Ecclesiae* innuitur v. 24. *Simile factum est Re-* ¹ *Ecclesie*
gnum caelorum homini seminanti bonum semen in agro suo, v. 25. Cum autem *conditio*
cresceret herba, apparuerunt etiam zizania. *describitur.*

XIX. Subjectum, de quo agitur, est *Regnum caelorum* vel *caeli* *Ecclesia re-*
(nam quod caelorum dicitur, fit quod מַלְכוּת caeli, Hebræis care *gnum celo-*
at numero singulari) quo intelligitur Regnù Christi, quod est tri- *rum.*
plex: 1. *Regnum potentiae*, generale illud dominium super omnia.
2. *Regnum gratiae*, spiritualis illa actio bonitatis & misericordiae in
Ecclesia. 3. *Regnum gloriae*, quod conspicietur in resurrectione mor-
tuorum & iudicio universali. *Regnum Christi*, ut in primo & ter-
tio significatu accipitur, hic non intelligitur: quia quæ hic dicuntur,
non ad generale illud Christi dominium pertinent, neq; in caelis
locum habent: nulla ibi zizania, nulla scandala, sed, ut secun-
do modo consideratur, nimirum pro *regno gratiae*, quod est *Ec-*
clesia.

XX. *Ecclesia* v. iterum dupliciter consideratur. 1. ut *militans* *est Ecclesia,*
tans

tans in his terris. 2. ut triumphans in cœlo. De triumphante Ecclesia hic non agitur, sed de militante, ut quæ perficienda in futuro seculo, ante cuius adventum, per tempus messis significatum, hæc omnia accidere Christus adfirmat.

Cur Ecclesia militans dicatur regnum cœlorum.

XXI. Ecclesia igitur militans dicitur Regnum 1. ratione prædictionis. Mich. 4. v. 7. ubi Christus dicitur regnaturus in monte Sion. 2. ratione servitutis legalis, in quâ ante Christi adventum detinebantur Judæi. Regnum verò cœlorum dicitur 1. quia maxime distincta est à regno mundano, & terreno, unde Christus Ioh. 18. v. 36. Regnum meum, inquit, non est de hoc mundo, & discipulos, regnum mundanum sibi imaginantes, corripit. Luc. 22. v. 25. 2. quia Christus, Dominus de cœlo 1. Cor. 15. v. 47. per verbū & sacramenta in illa regnat. Marc. 16. v. 15. 16. 3. quia cœlestia tantum querit Rom. 14. v. 18. 4. quia cœlum patriam solummodo expectat. Phil. 3. v. 20. Col. 3. v. 1.

Comparete cum homine seminante &c.

XXII. Hoc Regnum (hæc Ecclesia) simile factum est homini seminanti bonum semen in agro suo. ^{ὁμοιωθῆναι} rectius redditur per assimilatam esse, ut regnum cœlorum seu Ecclesia dicatur assimilata homini &c. Nam similitudo est inter ea, quæ verè sunt similia: nos verò hic facimus aliquam comparationem, sensus est: Tale quid accidit in Ecclesia, quale si quis seminet vel seminaverit bonum semen in agro suo. Testatur enim Beza in annot. in duobus libris scriptum se invenisse ^{ὁμοιωθῆναι} in Aorist. 1. quod magis ad parabolam quadrare videtur.

Quis homo seminans.

XXIII. Per hominem seminantem intelligitur filius hominis v. 37. seu homo, non communiter Quilibet, sicuti sumitur vox Iob. 25. v. 6. sed singulariter Christus æternus Dei filius, homo factus, ^{θεὸς ὁμοιωθῆναι} qui se periphrastice filium hominis vocat non ideò, quod in terris non habeat patrem, sed matrem tantum, & ita sit filius hominis sc. unius: Nam Masc. ^{ἄνθρωπος} huic explicationi repugnat. Neq; quod sciret, dum se filium hominis, non Dei diceret, neminem eâ appellatione scandalizari posse, quod Tostatus in Matth. opinatur, Qui, præterquam quod distinguere debeat inter scandalum datum & acceptum, nobis rationem dicat, cur ob scandalum illud Christus hoc loco ab appellatione Dei abstinuerit; non verò ob idem scandalum ab istis verbis, quibus sibi, licet homini, postea Regnum æternum & in Angelos imperium tribuit v. 41. sed hujus appellationis

lationis rationes pulchrè notavit D. Chemn. part. 2. Harm. Evnag. p. 150. 1. Quod sit appellatio, à Daniele c. 7. v. 13. quò Christus h. l. respiciat, peculiariter Messiaë tributa. 2. Quod Christus verus sit homo. Cum enim filius Dei potuisset è terrâ sibi creare carnem humanam, sicut Adam formatus fuit, vocat se Christus non hominem tantum, sed *filium hominis*, qui scilicet ex Maria carnem assumserit, factus ita *filius hominis*. 3. Quod in Hebræâ linguâ excellentes & clari viri, existentes in magnâ dignitate & autoritate, vocentur *filij viri*; plebei verò & obscuri *filij hominum*: ideoq; Christum se etiam propter summam humilitatem & exinanitionem in formâ servi vocare *filium hominis*. Hæc Chemnit, qui etiam adhuc aliam rationem addit d. l.

XXIV. Comparatur verò Christus cum homine seminante vel agricolâ 1. *Ratione typi*, quem primus homo, primus agricola, gessit. Sicut enim Adam erat agricola, terramq; cui Deus maledixerat, colebat, & suo labore illam fertiliorem reddere studebat. Gen. 3. v. 23. Sic etiam Christus, novissimus Adam 1. Cor. 15. 45. omnia, quæ in Adamo perdidimus, restituere summâ operantebatur. Consideretur ipsius labor Esa. 43. v. 24. c. 63. v. 1. sanguineus sudor. Luc. 22. v. 44. non simplex dolor & angor, sed *ἀπὸ ἰσχυρῆς ἀδυναμίας*. Matth. 26. v. 38. Ps. 22. 2. *Ratione similitudinis cum agricolâ*. Agricola summopere fertilitatē soli optat: Christus omnium hominum salutē 1. Tim. 2. v. 4. Agricola est sedulus, seminatur, quo omnes comprehenduntur labores, sationē antecedentes & consequentes: Christus est sedulus ad implendum nostri causa patris voluntatem. Ps. 40. v. 10. Agricola boni seminis est studiosus, non *Quid pro Quo* sulcis mandat: Christus verbum suum, bonum illud semen, Matth. 13. 24. in Ecclesia prædicari jubet, Mar. 16. ver. 15. Agricola zizania suo tempore eradicat & igni mancipat, triticam in horreum colligit: Christus omnes hæreses & scandala ex agro suo in die illo censorio colliget & igni mancipabit; pios verò & bonos in patris regnum congregabit. Matth. 13. v. 42. c. 25. v. 34. 41.

XXV. Sunt quidem & alij, qui seminant bonum semen, videlicet Apostoli, & Ecclesiæ doctores, qui pro Christo funguntur legatione 2. Cor. 5. v. 10. Christi sunt cooperarij 1. Cor. 3. v. 9. Sed meritò hic Christus seminationem sibi soli vendicat, cum illos tantum ad culturam agri sui, tanquam instrumenta adhibeat, per illos & in illis agat, illiq; sint tanquam ejus manus: ipse verò unus

Causa comparationis.

Apostoli & Ecclesia doctores sunt etiam seminatores.

cus operis autor, à quo semen ipsum bonum, & profectus fructus. que omnis proficiscitur 1. Cor. 3. v. 7.

Quid boni
semen?

XXVI. Per bonum semen propriè intelligitur verbum Regni, quod vocat v. 19. vel verbum Dei Luc. 8. v. 11. quod in corde seminatur. Ex illo enim divino & incorruptibili semine, per verbum Dei vivi & permanentis in æternum renascimur, 1. Pet. 1. v. 23. & per Evangelium filij Dei regnimur. 1. Cor. 4. 15. Hoc semen est verbum vitæ Joh. 6. v. 63. est potentia Dei in salutem omni credenti. Rom. 1. v. 16.

Verbum
Dei cur se-
men?

XXVII. Verbum Dei comparatur semini. 1. Quia in semine est calor naturalis: Verbum Dei est ignitum. Jer. 5. v. 14. 2. in semine est virtus nutrimentalis: verbum Dei etiam nutrit. Deut. 8. 3. Matth. 4. v. 4. 3. in semine est virtus penetrabilis, in terram jactum radicem figit: verbum quovis gladio acutius. Ebr. 4. v. 17. Et multis alijs modis verbum ex semine comparari potest, De quibus vide Clav. Theol. Re-
neccij lib. 2. p. 39, 40.

Cur Chris-
tus bonum
semen filios
regni vocat?

XXIX. Christus in explicatione parabolæ bonum semen, quod ver. 25. 29. 30. triticum vocat, dicit esse filios regni v. 38. Qui idcirco bonum semen dicuntur, quod ex bono semine nati; non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, sed ex Deo Ioh. 1. v. 13. id est, ex verbo veritatis. Iacob. 1. 18. Triticum v. pij appellantur aptissimâ comparatione, quod sicut hoc in cribro duriter agitur, & concutitur, ut sordes deorsum per foramina excidant; at bonum triticum panis mundus fiat: sic & pij variè tententur & concutiantur, ut qui minus sinceri sunt, cadant in prædam volucris & Parcis, id est, diabolis: sinceri verò & constantes horreo Christi refer-
ventur.

Filii regni
duplices.

XXX. Filij Regni a. sunt duplices. 1. secundum hominum existimationem & iudicium tales, qui describuntur Matt. 8. v. 12. de quibus dicitur, quod sint eiiciendi in tenebras exteriores. 2. secundum divinam prædestinationem tales, de quibus h. l. agitur. Electi dicuntur filij Regni 1. quod cives sint & domestici regni cælorum, nimirum Ecclesiæ Christi. 2. quod digni fiant cælesti Dei regno, & hæreditate bonorum illorum æternorum, quæ ipsis Deus præparavit.

Quid A-
ger?

XXX. Per Agrum Ecclesiam militantem denotari ex toto contextu apparet. Illius conditionem Christus descripturus, ab omni maculâ eam nunquam in his terris liberam futuram pronuntiat. Cum n. multi, videntes in Ecclesia, quam Christus colligebat, confusam.

fusam bonorum simul cum malis mixturam, offendi & quò minus Ecclesie illius membra fierent, retardari possent; illorum animos hac similitudine Christus præmunire voluit, ut, scientes aliam Ecclesie faciem his in terris nunquam sperandam, se patientiâ armarent inter scandala, quibus turbari possent, infractam fidei constantiam retinerent, & liberationem ab illis expectarent. De Rebus mundi concionem instituere non opus erat, quem maximam partem ex malis constare, lippis & tonsoribus notum erat. Confirmat nostram etiam sententiam ipsa comparatio, quæ instituitur non inter Regnum mundi, sed inter regnum cælorum, (quod supra Ecclesiam esse diximus) & agrum, ut in mediâ luce cœcutire necessum sit, qui aliter statuere velit.

XXXI. Christus autem *agrum* vocat mundum v. 24. per Synechdochen gen. pro specie 1. quia in mundo colligitur Ecclesia, 2. habito respectu ad vaticinia, quæ testabantur, non solum Iudæis, sed & gentes Christo venturas in hæreditatem, & terminos terræ in possessionem. Psal. 2. v. 8. Esa. 49. v. 6. regnumq; Messie à mari usq; ad mare extendi debere. Zach. 9. v. 10. 3. Ad vaticiniorum impletionem; quoniam passim aratrum suum ducturus erat per omnes mundi plagas, ut suum agrum excoleret in toto mundo, vitæq; semen spargeret. Transtulit igitur ad totum mundum, quod parti tantum magis quadrabat.

XXXII. Comparatur Ecclesia agro aptissimâ similitudine. Ut n. justo tempore, ager foditur, stercoreatur, feritur, irrigatur, & nihil non adhibetur, quò fertilior evadat: sic etiam in ædificanda Ecclesia nihil omittendum, quod ad ejus incrementum facere queat. Iam conciones legales proponendæ, jam Evangelicæ: jam adhortationes ad piè vivendum, jam dehortationes a vitiis instituendæ: nec sufficit una vice hunc Ecclesie agrum dignè colere: sed continuandus est labor, instandum tempore oportuno & minus oportuno, uti Paulus Timoth. suum adhortatur. 2. Epist. 4. v. 2. Hic est ager ille sanguinis, dictus Hacel dama, pretio sanguinis Christi emptus in sepulturam peregrinorum. i. e. nostri, qui peregrinamur à Domino 2. Cor. 5. v. 6.

XXXIII. In hoc agro fidelis agricolæ operâ fideliter excolto, nil nisi bonum semen progerminare debebat. cum crevisset herba, cum germinasset, cum pullu-

Cur Christus agrum mundum dicat?

Quare Ecclesia comparatur agro.

In Ecclesia Sed zizania.

pullulasset, cum esset proxima ferendo fructui, apparuerunt etiam zizania v. 26.

Quid zizania?

XXXIV. Per zizania Bellar. omnes simul facinorosos intelligit, cui ad stipulantur Maldonatus, Beza, alijq; complures, verum, non promiscue omnes hac voce facinorosos intelligi demonstratur 1. ex opposito semine. Quæ n. est ratio seminis, ea etiam ratio est vi oppositionis, zizaniorum. Atqui per semen intelligitur verbum Dei, & qui illud proponunt, ut Pontificij & Calviniani plerique concedunt. E. in oppositione per zizania hæreses, & qui hæreses proponunt, intelligendi erunt. 2. Qui contrarium sentiunt, reducendi sunt ad hoc absurdum: quod nimirum hac ratione sequatur, nullum planè facinorosum seu sceleratum hominem à Magistratu è medio tollendum esse, quippe quorum extirpatio hominibus interdicta, & Angelis demum in extremo iudicio demandanda. Siccine, negato proprio Magistratus officio, ipse Magister, cui Deus gladium accinxit, qui debet vindicare scelera, & hætenus minister Dei est, siquidem per illum Deus nocentes puniat. Rom, 13. v. 4. 5. 6. tollitur? 3. Ipsa zizanij natura hoc evincit, quod priusquam ad justam pervenerit maturitatè, tritico similis est, quam ovum ovo, & lac lacti, ut in primâ herbâ vix ac ne vix quidem ab illo discerni queat. Notat igitur hæreticorum ingenium, qui fictâ pietate, ad tempus sinceros doctores imitantur, ut jures, rectè illos sentire, nihilq; fraudis sub pectore occultare: sed postquam sese produnt, palàm fit, quàm sementi & frugum incremento officiant, sata strangulent ac necent. Facinorosi autem & scelerati nomine *palearum & tribulorum* in sacris insigniri solent, multò rectius, ut quæ facile agnoscuntur, & à tritico nullo negotio separari queunt. Vide Matth. 3. v. 12. 4. Accedit denique consensus patrû, ad quos Pontificij semper provocare solent, qui per zizania etiam hæreticos cum suis intelligunt. Vide Chryl. Hom. 1. l. 47. in cap. 13. Matt. Cyprian. l. 3. Epist. 3. Hieron, teste ipso Jansenio, Episcopo Gandavensi in Histor. Evangel. super hoc Evangelium. Quibus subscribunt Lyra & Stapleton. item Becanus in Disp. de fide hæret. servanda. fol. 103; Consule D. Affelman. in Disp. de Hæreticis ferendis non auferendis, & Balduinum in Disput. de Hæret.

Cur hæreses zizania.

XXXV. Hæreses igitur & hæretici zizaniis aut infelici lilio,

lio non sine causa comparantur. Ut enim hæc inter segetes lætas non sine illarum damno, nascuntur, & si farinæ misceantur, vertiginem & vomitum pariunt vescentibus: ita hæretici, quamvis Ecclesiæ socij dici & haberi velint, huic tamen pestilentissimi sunt, pijsq; omnibus manseam pariunt, ipsi quoq; Deo, qui eos ex ore suo evomet, ut de Laodicensibus Joh. in Apocal. cap. 3. vers. 16. testatur.

XXXVI. Christus hæreticos vocat *filios nequam* v. 38. ^{ἵψος} *Christus xis*
^{πρωτος} in casu secundo, quod diabolico Spiritu qui voce ^{πρωτος} h. l. *zania filios*
insignitur, sint pleni, ejus filij, non infusione, sed suggestione; non *nequam dicit.*
creatione, sed imitatione: quales alloquitur Joh. 8. v. 44. vos ex patre Diabolo estis.

XXXVII. Apparuerunt autem hæc zizania in tritico jam ena- *Zizania ex*
to: in primâ herbâ minus conspicua erat zizaniorum discretio, jam *improviso*
se manifestant, prodiâ dissimilitudine: antea frumentorum sin- *apparent.*
ceritatem æmulabantur, nacta eundem agrum, paricum tritico
nascebantur felicitate: sed jam, detectâ hypocrisi, cum spicam de-
se emittunt, fructusque edunt, tum maximam videas disparita-
tem, his nullum, vel certè malum fructum producentibus, bono
verò semine optimum triticum proferente. Simili modo hæretici
specie contendunt cum veris Christianis, nomen Christianum,
sacramentorum communionem, vitæque integritatem præ se fe-
runt. Sed cum eò profecerunt, ut videre liceat fructus, quos edunt,
vel proximè edere meditantur, tum demum manifestum fit di-
scrimen, pijs fructus Spiritus, his opera carnis, dæmonisq; pro-
ducentibus.

XXXIX. Hæc est illa Ecclesiæ conditio, quamdiu his in *Semper in*
terris peregrinatur. Seminat Deus bonum suum semen, sed mox *Ecclesia ap-*
apparent zizania, imò totum fermè agrum sæpè occupant, ut ex *paruerunt.*
historia primi mundi apparet. Constituerat enim Deus Ecclesiam
suam in Adamo & Eva, eorumq; liberis; mox apparet infelix illud
lolium, Cainus fraticida: Qui licet à facie Dei ejectus, ejusq; po-
steri à filijs Sethi separati fuerint: non tamen diuturna erat hæc se-
gregatio; sed filij Dei iterum per conjugia & omnis generis com-
mercia Cainitis sese permiscuerunt; quæ eo usq; progressa est con-
fusio, ut zizania non modò inter triticum comparuerint, sed totum
ferè genus humanum occuparint, ut vix pauculæ piorum patrum
spicæ.

Spicæ in toto mundo reliquæ essent, qui simul omnes ante diluuij diem morte sublatis sunt, excepto Noacho, cum sua domo, qui cum hac in arcâ servabatur. Cumq; mundus a malis purgatus undiq; videbatur, ilicò apparet lolium aliud, Chamus, cujus posteritas latè diffusa est. Idem de tempore patriarcharum, Abrahami, Isaaci, Jacobi &c, dicendum, qui etiam quisq; suum Ismaëlem Esavum, Ruben, habuerunt. Et sic deinceps nunquam triticum purum absq; zizanijs dari potuit, adeò ut etiam Christi Ecclesia in N. T. Judam proditorem, Petrum abnegatorem, & simul omnes discipulos ambitiosos & regni terreni affectatores habuerit. Et, si quis usq; ad nostra tempora Ecclesiæ faciem examinare velit, citius initium, quam finem dicendi inveniet. At verò, quænam causa hujus mali? unde zizania? Hoc docet alterum membrum nostræ parabolæ, quod jam videbimus.

*2. Unde hy-
pocrita.*

XXXIX. II. Parabolæ nostræ membrum, nimirum qui fiat, quod tam multi in Ecclesia sint hypocrita, describitur his verbis v. 27. *Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde autem habet zizania?* v. 28. *Et ait illis: inimicus homo hoc fecit, vers. 25: Cum enim dormirent homines venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici & abijt.*

*Servi cur
Dominum
accedant.*

XL. Accedunt servi Dominum, rem mirificam cognituri. Sciunt 1. *patrisfamilias naturam*, qui huic malo exorti lolij nullam causam dederit. 2. *agri curam*, in quo nihil, quod ad productionem boni seminis facere posset, neglectum erat. 3. *Seminis bonitatem*, quod optimum triticum fuerat. Unde non immeritò quærunt: *Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* Ex bono nil nisi bonum potest enasci. Unde E. zizania?

*Quinam
servi.*

XLI. Per *servos* Bellarminus & communiter Calviniani intelligunt eos tantum ministros, quos constituit Deus super familiam suam. Minus Celsus lib. de hæret. per *servos* intelligit Angelos: sed errat hic & illi. *Servi* enim quorum fit mentio ignorant inimici factum, zizania inter triticum seminantis: de Angelis verò dici nequit, quod ignorent, quid Satanus in mundo agat. Et loquitur hic Christus in genere de servis patrisfamilias, quo nomine omnes pij & credentes intelliguntur, qui appellantur

pellantur servi i. ratione juris & debiti, quod teneantur piè & justè vivere. 2. ratione officij & ministerij quod præstatur Deo.

Cur pii ser-
vi?
Serborum
studium &
modestia.

XLII. Horum servorum *studium & modestia* describitur. *studium* in eo, quod in causas, exorto malo, inquirent, nec fortuito aut naturaliter ita fieri existiment. *Modestia* verò in eo, quod zizaniorum proventum domino nolint adscribere. Et quia non possunt veras causas animadvertere, erudiri cupiunt.

XLIII. Ferunt igitur ad propositum *ζῆλον* responsum: inimicus homo hoc fecit. i. e. inimicus aliquis, ex Hebraico dicendi genere, apud quos illa Appositio frequens. Syrus habet: *vir inimici auctor*. Quâ responsione omnes aliâ causâ removentur. Agri aliquod vitium esse poterat, triticiq; quædam corruptio denegantis in solo uliginoso, aut seminantis aliqua imprudentia cum tritico arripientis simul lolium. His verò omnibus hac responsione cavetur, & in veram causam efficientem culpa transfertur, videlicet in inimicum hominem.

Domini R.
ad 2. ser-
borum.

XLIV. Per *inimicum* Diabolus intelligitur, vers. 39. *cujus fraude* ager lolio adspargitur. Is inimicus est Dei & hominum: ideò primum hominem à Dei obedientiâ abduxit, ut & gloriæ Dei, in quam conditus erat, officeret, & in illo totam ejus posteritatem malè perderet; quare etiam homicida jam inde ab initio fuisse dicitur, Johan. 8. vers. 44. ipse est serpens ille infernalis, qui insidiatur calcaneo Christi. Gen. 3. vers. 15. & tanquam leo rugiens circumit dies noctesque, ut nos devoret 1. Pet. 5. vers. 8.

Quis in-
imicus?

XLV. Notanda verò probè inimici astutia 1. Spargit zizania in alienum agrum. De cuculo tradunt Historici, quod ova sua in alterius nidum ponat: Sic & diabolus facit. Non novam Ecclesiam sibi colligit in certo aliquo loco, ne fraus ejus innoscat: sed in medio Ecclesiæ Christi sinu se ponit, ibiq; suum infelix spargit lolium. Inde proverbio dici solet: ubicunq; Christus adificat templum, ibi Satanus suum quoq; extruit sacellum. 2. post seminationē tritici tandem & ipse seminat; non est prodigus, observat aliorum labores: quando jã Evangelium prædicatū est, & ager fructus bonos ferre incipit, quādo homines ad cognitionē Christi conversi sunt; tum & ipse suam sementem facit. 3. Seminat noctu, dormi-

Inimicus:
astutus.

dormientibus hominibus. Occasionem diligenter observat, & si eos dormire, atq; in suo officio securos esse videat, quibus agri sui curam commisit Deus; si item in salute suâ tuendâ negligentiores sint, quos verbi sui prædicatione Deus illuminavit; mox nihil hujus opinantibus adest improbus ille, & submittit impostores, malorum inventores, qui non ipsi modò peccant, sed suo exemplo alios offendunt, & à salutis viâ ad avia abducunt. Imitatur feles, quæ magno silentio & levibus vestigijs avibus obrepunt, insidiantur. 4. abire, scire nolens à se factum dissimulat, quod fecit, & quasi nullus illic adfuisset, sese occultat; quanto studio potest, pedes suos abscondit, in Angelum lucis se transformat 2. Cor. 11. v. 14. pessimas suas suggestiones fuce caritatis, concordia, religionis & pietatis prætextu commendat.

*Hæresium
autor Dia-
bolus.*

XLVI. Discimus igitur hoc loco, quod tam multæ oriuntur in Ecclesia hæreses, id nulli' alij causæ, quàm soli Diabolo adscribendum esse, fidelibus Christianis improbos & infideles admisceti, qui agrum Christi totasq; segetes ita deformant. Novimus, quid Satanus indè à condito mundo ad nostra usq; tempora molitus sit, quomodo sua sparserit zizania. Ipsius instinctu Israelitæ vitulo ex auro conflati sacrificabant, Salomon, Rex sapientissimus ad idololatriam deflectebat, quam Jerobeam in populo Israelitico iterum instituebat. Manasses restaurabat 2. Reg. 21. v. 2. Ab ipso Cerinthus, Ebjon, Manichæus, Arius, Sabellius ortum suum habent. Sed qualis tandem fors tritici & zizaniorum?

*3. Sors pio-
rum & ma-
lorum.*

XLVII. III. Membrum parabola sortem utrorumq; describit his verbis v. 28. *Servi autem dixerunt ei: vis igitur, imus, & colligimus ea? v. 29. Et ait: Non; ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum v. 30. Sinite utraq; crescere usq; ad messem: Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.*

*In oratione
servorum
quæ notan-
da?*

XLVIII. In oratione servorum patrifamiliâs noranda 1. *συμπάθη* quâ condolent. sorti tam adversæ, quod præter omnem spem agrum zizanijs impletum vident. 2. *officiorum suorum prompta oblatio*: labores nullos recusant, modò eradicetur lolium.

*Quæ in re-
spon-
sione
Patrifa-
miliâs?*

XLIX. Sed expendenda diligenter patrifamiliâs Responsio, salubrius consilium proferentis. 1. Consilium servorum, ut perniciosum, rejicit, 2. subjicit *κατασκευήν*, quæ habet rationem validam

lidam ab importunitate vel damno, ne sc. præter intentionem
eradicent simul & triticum. μήποτε non dubitantis particula est hoc
loco, sed prædicentis rei eventum, quasi dicat, fieri non potest, ut
noxias herbas truncetis sine magna tritici jacturâ, cujus plantæ
simul in discrimen traherentur duplo majus, quam patiantur, lolio
salvo.

L. Argumentum dissuasorium ejus tale fuerit: Omnis labor,
qui spectat non solum ad perniciem lolij, sed etiam ingens pericu-
lum tritico adfert, non à me concedi, nec à vobis sumi debet, Ve-
ster labor, quem offertis, non solum ad perniciem lolij, sed etiam
ad periculum tritici spectat. E. vester labor non à me concedi, nec
à vobis sumi debet.

L I. Modum igitur præscribit servis, illorumq; zelum frenat
& moderatur, ne amore Ecclesiæ ducti, quod contra Deum & di-
lectionem proximi fit, perpetrent. Frustraneus enim labor est,
Ecclesiam, quæ nunquam absolute his in terris pura esse possit, ab
omni errore purgare velle. Quin etiam judicia Dei inscrutabilia
& mirabilia sunt in convertendis hominibus: alij manè, alij ve-
speri, alij circa octavam horam, circa nonam & undecimam alij
vocantur, qui sanè in primâ herbâ statim sublatis in veram viam re-
duci non possent. Quò etiam respicit Paulus 2. Timoth. 2. vers. 25.
quando corripit eos jubet, qui resistunt veritati, ut Deus det illis
pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant.

L II. Nullo v. modo *Magistratus* officium hic tollitur, quod *R. patris fa-
miliæ non
tollitur offi-
cium Ma-
gistratus.*
in tuendâ sanâ doctrina & conservandis bonis legibus consistit;
nec sæpè sine severiori in scelestos animadversione peragi dignè
potest. Vide Rom. 13. 4. Gen 9. v. 6.

L III. Nec *Concionatoribus* prohibetur falsam doctrinam vel *Nec concio-
natorum.*
scandala publica reprehendere. Dicit enim parabola; dormienti-
bus hominibus sparsa esse zizania, E. somnum illum Deus severè
prohibet. Ezech. 3. v. 17. Speculatorem, ait, constitui te domui
Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciaris eis ex me, v. 18.
Si, dicente me, ad impium: Morte morieris, & non annuncie-
ris ei, neq; locutus fueris, ut avertatur a via sua impiâ, & vivat: ipse
impius in iniquitate suâ morietur, sanguinem autem ejus de manu
tuâ requiram. Et Paulus Actor, 20. v. 28. Attendite vobis, & uni-
verso

verso gregi. 2. Tim 4. v. 2. prædica verbum, in sta opportune, im-
portune; argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

*Nec patrū-
familias
seu præcep-
torum.*

LIV. Neq; *patribus familas & præceptoribus* dicitur, ut permit-
tant inventuti sibi commissæ quævis scelera; Siracides n. id multis
in locis prohibet; & Deum à manu parentum filios requirere ex-
emplum Eli demonstrat. 1. Sam. 4. v. 18.

*Sed de hæ-
reticis hic
agitur.*

LV. Sed de Hæreticis & Hæresiarchis, ut th. 34. demonstra-
vimus, hic omnis sermo est, qui sanâ doctrinâ relicta, peregrinam
sectantur, vel ex orco protrahunt: in hos, quatenus tales, ne gla-
dium exerçant, pijs interdicitur.

*Quid sit:
Sinite cre-
scere?*

LVI. Illa igitur verba: *Sinite crescere*: non sunt verba confir-
mationis & approbationis illorum, sed consolationis & exhorta-
tionis piorum ad patientiam, ac si diceret: Aliter nunquam fiet, co-
gmini semper ferre malos in Ecclesia, quæ sine illis nūquam erit:
ideoq; invicti estote & patientes, & tempus aliquando fore scitote,
quo admixtum illud lolium à puro tritico separetur, vosq; ab o-
mnibus hæresibus liberi sitis futuri.

*Quid tempo-
pus messis?*

LVII. Undè subjungit: *Et tempore messis dicam messoribus: Col-
ligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.*

LIX. Per *tempus messis* consummatio seculi intelligitur v.
39. quæ messis dicitur 1. quod tunc omnes homines maturi sine
futuri ad accipiendum sive bonum sive malum, prout meriti sunt,
2. quod ijdem omnes ceu maturum frumentum metendi sint &
refecandi. De hac messe vide Apoc. 14. v. 14.

*Qui mes-
sore?*

LIX. Per *Messores* Angeli intelliguntur v. 39. Minus Celsus
lib. de Hæret. intelligit Angelorum certum ordinem, cui hæc zi-
zaniorum interdicta sit eradicatio. Generale Angelorum omni-
um officium esse dicit inservire hominibus: hoc verò speciale ad
certos quosdam pertinere. Sed 1. hæc determinatio certi Ange-
lorum ordinis non in textu addita est, 2. Matth. 25. v. 31. omnes in
genere Angeli dicuntur cum Christo venturi in messe ultimâ, &
congregaturi omnes gentes ante ipsum.

*Etiā A-
postoli mes-
sore.*

LX. Alibi *Apostoli Messore* dicuntur. Joh. 4. v. 38. respectu Pro-
phetarum, in quorum laborem ingressi sunt: Nec quicquam impe-
dit, quò minus adhuc pij doctores metere dicantur, nim. inchoati-
vè: sicut & Christus Matth. 3. v. 12. ventilabrum dicitur in manu
habere, quo aream suam purget; sed hanc demum in extremo die
messam.

messem consummabit, & juxta Apocalypsin extremam manum
purgandæ Ecclesiæ per Angelos apponet, quorum ministerio ipse,
tanquam *primarius messor* utetur, qui vivos & mortuos ad iudicium
cogent, hædos ab ovibus separabunt, hasq; ad dextram, illos ad si-
nistram collocabunt. Matth. 25. v. 33.

LXI. Non autem eadem sors & idem exitus erit *piorum & malorum*. Horum *sors infelix* erit: 1. sunt *colligendi*, ne quis pœnas evadere possit. 2. sunt *alligandi*, ne exeant de inferno vel de loco ad locum. 3. sunt *alligandi in fasciculos*, ut pares paribus socientur. Hinc Vincentius, teste Pelbarto in sermon. Pomerij: in uno fasciculo, inquit. Imperatores, Reges, Principesque mali, in alio omnes Ecclesiastici, Prælati mali, in 3. male religiosi. Quartus fasciculus habebit malos iudices, advocatus, notarios, &c. Quintus malos presbyteros & clericos. Sextus superbos. Septimus avaros, & usurarios: latrones, falsos mercatores. Octavus luxuriosos, & sic de aliis peccatis. Deniq; 4. sunt *comburendi*, ita tamen, ut nunquam consumantur, nec combustionis ullus finis sit. 2. Thess. 1. v. 9. pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus. Apoc. 20. v. 10. bestia & Pseudopropheta cruciabuntur die & nocte in secula seculorum.

LXII. Hæc postea Dominus ita exponit, *proijcientur in caminum ignem*. v. 42. non dicit, *in ignem*, sed *caminum ignis*, ut ardoris illius vehementiam inevitabilem & perpetuam eò melius exprimat. Ut illi, qui in fornacem ardentem injecti sunt, non ignis supplicium effugere possunt, sed undiq; tam igne, quam fornace conclusi sunt, sic impijs nunquã ex inferno patebit egressus, aut liberatio ex cruciatibus ignis illius æterni. Similis ferè hujus loci descriptio apud Es. c. 30. v. 33. extat, de Assyrij tyranni pœnis vaticinantē: præparata est ab heri Tophet, profunda, & dilatata: habitatio ejus ignis & lingua multa, flatus Domini, sicut torrens sulphuris, succedens eam.

LXIII. In camino ignis dicit fore *fletum & stridorē dentiū*. Quibus verbis sumus animæ & corporis dolor, & extremæ pœnæ declarantur. Qui plorat, & dentibus stridet, eum maximo malo adfici necesse est: sic & inenarrabilis in inferno dolor erit damnatorum.

LXIV. Justorum v. *sors lata* erit. *Triticum congregabitur in horreū Piorum Christi*. Horreum postea exponitur per *Regnum Patru* v. 43. Quod *sors lata* horreum dicitur: quia in illo tanquam frumentum in horreo pij conduntur & reservantur.

Sors diver-
sa piorum
& malorū.

1
2
7

LXV. Immò in Regno Patris eorum fulgebunt sicut Sol, v. 43. In quibus verbis tacita Antithesis est præsentis status Electorum & futuri: hic opprimuntur, injurijs probrisq; afficiuntur, sunt obscuri, & longè minoris elegantia quam reprobi: sed ibi alia eorum facies erit: discussis omnibus miseriae nebulis, conspiciui, in pretio & honore sunt futuri, sicut Sol fulgebunt. 1. quia nihil in eis tenebricosum erit. 2. quia tunc ab omni malo liberabuntur. 3. quia omnibus apparebit, eos esse filios Dei: de quo impij, & non rarò ipsi pij, his in terris varijs calamitatibus obnoxij, dubitabant.

LXVI. Splendor hic & gloria beatorum in altera vita bene perpendendus est: Infrà Matth. 17. v. 2. Christus in monte transfiguratus est, & resplenduit facies ejus sicut Sol: hoc beatis etiam eventurum Christus prædicit. Re familiari beatitudinem Dominus declarare voluit. Nihil fulgentius Sole; piorum tamen claritatem fore tum magnificentiorem, tum oculis gratiorem, quam sit ulla hujus vitæ: etiam solaris quis dubitabit, cum hic interdum Sol eclipsin patiatur: pij verò ibi in peccatum ruere non possint?

LXVII. In transfiguratione Christi discipuli prædelectatione spectaculi, quod videbant, extra se rapti nesciebant, quid dicerent: quantum, putas, pij ibi delectabuntur, videntes Deum de facie ad faciem, ipsiusq; gloriâ fruentes? Da Deus, ut aliquando hanc delectationem & gloriam re ipsa experiamur. Amen.

Q U Æ S T I O I.

An in Ecclesia sint Hæretici? A.

In externâ Ecclesiæ societate multos admixtos esse Hæreticos ex præsentis Evangelio demonstratur, ubi Christus Ecclesiam depingit, quod sit Ager semine bono & zizanijs respersus. Si igitur zizania (per quæ Hæreticos intelligi supra demonstravimus) inter bonum semen, hoc est, sinceros Christianos, in uno Agro seu Ecclesia reperiantur, consequens utiq; erit, Ecclesiam sub vexillo Christi his in terris militantem non omninò ab Hæreticis vacuum esse. Probatur id porro ex 1. Cor. 11. v. 19. oportet hæreses inter vos (Corinthios) esse, Quæ Corinthiana Ecclesia omnium confessione vera Ecclesia fuit, Vid. 1. Cor. 1. v. 2. De Galatis idem Paulus ait

ait c. 3. v. 1. O stulti Galatæ, quis nos fascino vit non obedire verita-
ti. Et Antichristus dicitur locum occupaturus in templo Dei 2.
Thess. 2. v. 4. Sic etiam in Ecclesia Ephesina futuros viros loquen-
tes perversa prædicit Paulus. Act. 20 v. 30.

Errat igitur Bellar. qui lib. 3. de Ecclesia milit. cap. 4. id negat
allegans 1. Tim. 1. v. 20. Quidam circa fidem naufragium fecerunt,
Argumentū tale fuerit: Quicumq; circa fidem naufragium facit, il-
le non est in Ecclesia. Fides enim proprie Ecclesiæ est. Atqui hære-
tici circa fidem naufragium faciunt. E. R. 1. vocabulū Ecclesiæ aut
strictè sumitur, aut *latè*, *strictè* pro sanctis sive verè credentibus, &
sic, qui circa fidem naufragium fecerunt, non sunt in Ecclesia: *la-
tè*, pro toto cætu vocatorum, & sic etiam illi, qui circa fidem sal-
vificam naufragium fecerunt, sunt in Ecclesia visibili. 2. Qui cir-
ca fidem naufragium fecerunt, sunt duū generum, 1. illi, qui ita
fidem veram amiserunt, ut publicè ob hæresin, quam fovent, ab
Ecclesia per Excommunicationem separentur, sic uti Hymenæus
& Alexander, de quibus hic Paulus loquitur; & tales ad Ecclesiam
non pertinent. 2. Circa fidem naufragium faciunt, qui occultè
hæresin fovent. Hi quidem seipos ab Ecclesia verà separent. 1.
Joh. 2. v. 19. quamdiu verò non manifesti fiunt, neq; ex Ecclesia re-
ijciuntur, pro ejusdem membris externis reputantur. 3. Bellarm.
Ecclesiam ita definit, quod sit cætus hominum ejusdem Christianæ fidei
professione, & eorundem sacramentorum communionem colligatus sub regimi-
ni legitimorum Pastorum, & præcipuè unius Christi in terris vicarij Roma-
ni Pontificis l. 3. de Ecclesia mil. c. 2. Atqui in hoc cætu, quosdam
foventes hæresin reperiri & aliquandiu tolerari nemo negabit. 4.
Ubiunque Deo adhuc generantur liberi, ibi est aliqua Ecclesia.
Nam extra Ecclesiam nulla est salus. At verò apud Hæreticos
Deo adhuc generantur liberi per Sacramentum Baptismi, & par-
tem verbi, quod retinent, incorruptam. Quis enim omnes infan-
tes & laicos in Papatu damnaret? & hanc ob causam ipsi Pontifi-
cij infantes, in Ecclesiis nostris baptizatos, si in ipsorum potesta-
tem veniant, non rebaptizant. E. apud Hæreticos est aliqua Eccle-
sia. Ad reliqua dicta Script. itidem facilis est Responsio.

Hinc autem apparet, quid sentiendum sit de alterâ illa Q. quæ
nobis cum Pontificijs intercedit: An videlicet Ecclesia possit er-
rare? ubi affirmativam itidem tenemus. Si enim Hæretici sunt in
Eccle-

Ecclesia, utique sequitur, aliquos in Ecclesiam errare posse, cum nemo Hæreticus sit, qui errorem non amplectatur. Liquec hoc etiam inde, quod sæpenumerò Concilia errarint. Mediolanense & Ariminense Arianismum probarunt. Ephesinum I I. Euty- chianismum. Ipsi Pontificij Concilia Constantinopolitanum Anno 730. & 755. Pisanum An. 1511. in totum rejiciunt. Quoad certa decreta concilium Constantinopolitanum tempore Theodosij Senioris, Chalcedonense, Trullanum, Francofurtense Anno. 794. Constantiense, Basiliense. Verum, si penitus rem inspiciamus, de Solo Papa, quem voce Ecclesiæ intelligunt, hic Quæstionem esse deprehendimus; An scilicet is errare possit; id quod non dubitat pars adversa inficiari. Sic enim statuit, Papam non solum in Concilio esse Præsidentem, sed etiam summum Ecclesiæ Principem, ideoq; tantum abesse, ut pluralitas votorum in Concilio aliquo vim obtineat, ut ipse solus contra omnes Concilij patres statuere possit: Et si ipse absens Nuntium suum cum pleno mandato mittat, tum Concilium, ipsius jussa capessens, errare non posse: sin minus totum Concilium irritum censendum esse. At nos Resp. 1. vocem Ecclesiæ nusquam in Script. pro solo Papa inventi. 2. Scripturam potius ejusmodi generale & visibile Ecclesiæ caput ignorare. 3. Sacerdotium Aaronicum, ab ipso Deo institutum errasse. vid. Exod. 32. vers. 6. 2. Reg. 16. 11. Esa. 28. 7. cap. 56. vers. 11. Jerem. 2. vers. 8. cap. 6. vers. 13. cap. 8. vers. 10. cap. 18. v. 18. cap. 23. v. 11. Matth. 26. v. 57. 4. primitiva Ecclesia Episcopum Romanensem non supra ceteros Episcopos, tanquam illorum caput, collocabat. Hinc in Concilio Niceno can. 6. Episcopus Alexandriae Ecclesiæ Aegyptiacæ, Episcopus Romanensis Romanæ præficitur Vid. etiam Sacrat. lib. 5. cap. 8. & Concil. Ephes. can. 8. Hinc Papa Gregorius Magnus affirmabat, eum, qui sese Universalem Episcopum appellaret, vel ipsum esse Anti Christum vel ejus præcursorem. 5. Annon Papa Zephyrinus hæresin Montani approbavit? Annon Marcellinus idolis Ethnicorum sacrificavit? Annon Liberius Athanasium damnavit? annon Felix Liberij successor Arianorum errori ad dictus fuit, & Anastasius Nestorianorum? ut de Innocentio I. Vigilio, Gregorio II I. Nicolao I. aliisque compluribus nihil dicamus. 6. Pontificijs hæret aqua, si quando certi quid de Conci-

Concilio, An sit supra Papam, nec ne, statuere jubentur. Concilium quidem Pisanum, Constantiense, Basiliense generale Concilium supra Papam collocant. 7. Papa Hæreticus esse potest: quidni errare possit? Adrianus VI. in quæstione de Confirmatione. Anacletus Epist. 3. Innocentius III. de consecratione Pontificis serm. 2. Concilium V. sub Symmacho. Concilium VIII. gener. actor, 7. Jus Canon. dist. 40. cap. si Papa. Alphonsus de Castro. Bellarm. l. 4. de Rom. Pontif. cap. 6. dubitat. *probabile est, inquit, pieque credi potest, summum Pontificem, non solum, ut Pontificem, errare non posse; sed etiam, ut particularem personam hæreticum esse non posse, falsum aliquid contra fidem pertinaciter credendo.*

QUÆSTIO II.

An Hæretici sint interficiendi? N.

Non hic Hæreticum dicimus, qui credere renuit ijs omnibus, quæ in Ecclesia Romanâ pro veris tradita sunt, c. nulli, dist. 19. vel qui omnibus ac singulis Papæ decretis obtemperare recusat. gl. distinct. 10. c. nulli, & dist. 21. ut nec istum, qui Antipodas esse adfirmat, quo nomine quendam Virgilium Episcopum in criminal. 3. Nec denique istum, qui de festo Paschatis non idem sentit, quod Ecclesia; cujus causa Victor Papa Rom. Ecclesias Orientales hæreticas esse pronuntiavit Anno CXVIII. ob id reprehensus ab Irenæo. Vid. Euseb. lib. 5. cap. 23. Sed *Hæreticus est persona in Ecclesia gremio constituta, quæ Articulum aliquem fidei pertinaciter ac malitiose non sine magno Ecclesiæ scandalo oppugnat.* vid. Galat. 1. 9. 2. Timoth. 2. 1. Timoth. 6. 3. Tit. 1. 13. cap. 3. 10. 2. Timoth. 3. 8. 2. Petr. 2. 1. Ex qua Definitione apparet, Hæreticum esse in Ecclesia. vid. Quæst. præced. Hoc igitur nomen Ethnicis non imponendum, quos tantum abest, ut intercessionem veli datos Zvinglius, ut potius quibusdam ex illis, ut Herculi, Theseo, Soerati, Aristidi, Camillo, Senecæ, Cato.

Catonibus, Scipionibus, non ultimum in cœlis locum assignet. vid. Expos. Christianæ fidei ad Reg. Christianis. Turcis quoque Tarraris, Persis, Judæis, &c. qui extra Ecclesiam sunt, nomen infidelium magis propriè dabitur, quam hoc Hæreticorum.

2. *Errare in doctrina.* In cohortem igitur Hæreticorum facinorosos non scribimus, adversus quos gladium stringit Magistratus. Rom. 13. v. 4.

3. *Errare in Articulo aliquo fidei.* Schismaticus verò, fundamento retento, turbas in Ecclesiâ movet: quamvis ille & iste D. Apostolo sint in honore pares. 1. Cor. 11. v. 18. 19. adeoq; unus pro altero ponatur, id verò exinde factum, quod Schismatici plerumque fiant Hæretici & contra, aliàs schisma & Hæresis tanquam Genus & species differunt.

4. *Errare pertinaciter, sine tamen blasphemia aperta vel seditione.* Ob blasphemiam v. de Michaelē Serveto Anno 1553. Genevæ supplicium sumptum est, & de Valentino Gentili Bernæ Anno 1565. Beza in vit. Calv. vol. 3. f. 377. ob seditionem de Anabaptistis. vid. Comment. Sleidani.

5. *Errare malitiosè.* Excipimus igitur ex num. Hæreticorum Ecclesiæ Doctores, qui in interpretandis script. à verò sensu interdum deviant, modò à fidei analogia & Ecclesiæ unitate non discedant. Donum enim explicandi Scripturas, non æquè omnibus datum est, 1. Cor. 12. v. 10. c. 14. v. 32. Excipimus etiam seductos, errorem non propagantes.

6. *Errare cum magno Ecclesiæ scandalo.* De illis igitur, qui in occultis prava dogmata fovent, non hic quæritur, An verò Hæretici, uti jam descripti sunt, interficiendi? N. his argumentis: 1. Quicumque cum orthodoxis relinqui jubentur, illi occidi prohibentur. At hic Hæretici per zizania intellecti relinqui jubentur v. 30. E. 2. Quod hominibus est interdictum, Angelis autem præceptum, illud à nullo hominum est attentandum. Extirpare Hæreticos, per zizania intellectos hominibus est interdictum; Angelis autem præceptum v. 30. E.

Adjunge *Vaticinium.* Esa. 11. v. 6. 9. Ecclesiam N. T. sine cæde & sanguine doctrinam Evangelij propagaturam. *Correctionem Christi,* Luc 9. v. 55. cum discipuli igne cœlitus evocato Samaritanos perdere vellent. *Præceptum Pauli,* Tit. 3. v. 10. Hæreticum hominem

minem post unam & secundam correptionem *μαρτυρῆς*, devita: cir-
ca quem locum Thomas divisionis fallaciam commisit, de vita,
sc. tolle. *praxin Ecclesie veteris*. Arius in exilium condemnatus. So-
crat. l. 1. c. 8. Novatiani, Valentiniani, Marcionitæ à Constantino
M. proscripti. Euseb. l. 3. de vita Const. circa finem. Apollinaris &
Nestorius in exilium pulsi. Niceph. lib. 8. histor. Eccl. c. 43.

Errant igitur Sanguinarij Pontificij, ut Thomas 2. 2. q. 16.
art. 8. Bellar. l. 3. de Laicis c. 21. Gregor. de Valent. t. 3. disp. 1. q. 11.
Burdkhard. in Auton. Windeck. in prognost. Gretserus in vita
Ignatij Lojola l. 2. c. 6. qui Hæreticos ferro & igne necandos sta-
tuunt.

Errant Calviniani, Pontificijs succenturiati, ut Beza vol. 1.
fo. 153. & seqq. Bucan. loco 49. q. 34. p. 717. Anton. Faius in vita
Beza. Belling. conc. 18. fol. 89. Danæus in Ethic. Christiana l. 2.
c. 13. fol. 159. Jun. in defens. 2. de S. Trinit. Heidelb. edita An-
no 1591. p. 4. quem sequuntur Herborenenses in Notis ad expos. Ca-
tech. p. 147. seqq. Zach. Tom. 2. miscell. Loco de Magist. quo
pertinet distichon, quod Lucas Osiander in Resp. ad Apol. Heidelb.
p. 64. recenser, quondam conclavi Johannis Casimiri, & templi
valvis ad scriptum: O Casimire potens, servos expelle Lutheri; En-
se, rota, ponto, funibus, igne neca.

Ad Argumēta nostra ex Evangelio deducta dupliciter excipit Bel-
Tom. 2. l. 3. de Laicis. c. 22. 1. Christum nomine zizaniorū omnes
omnino scelestos & malos intelligere, quos undiq; extirpare
prohibeat: 2. Non absolutè extirpationem, sed certo casu pro-
hiberi, nimirum si fiat cum detrimento bonorum; aut quod hæ-
retici non sint satis noti, aut quod periculum sit, ne plectantur
innocentes pro nocentibus, aut quod sint fortiores nobis, & fieri
possit, ut, bello aggressi, plures ex nobis cadant, quam ex illis. Ex
unguibus hinc leonem aestima. At Resp. ad 1. negando per zizania
omnes in genere scelestos & malos intelligi; sed saltem Hæreses
cum suis autoribus hoc nomine vocari supra probatum dedimus
th. 34. In hæreses igitur & hereseos autores hinc gladio scivire
Christus prohibet. Ad 2. Resp. ubi causa præcepti generalis est,
ibi præceptum ipsum est generale. At causa præcepti hinc est ge-
neralis, non certi casus: Ne sc. colligendo violenter zizania simul
eradicetur, & triticum. vid. th. 49. 50. Ergo & ipsum præceptum
gene-

D

generale est. Non urgeas pro eodem & sociis *Legem Dei in V. T. de Pseudopropheta occidendis* Deut. 13. v. 5. 8. 9. 10. cap. 17. 5. c. 18. 20. *Edicta Regum*. Nebucadnezaris Dan. 3. v. 96. Darii Esdræ 6. 11. Artaxerxis Esdræ 7. v. 25. Testimonium Zachariæ c. 13. v. 3. Nam 1. lex illa Dei ad L.L. forenses pertinet, quæ cum tota politica Mosaica nunc sublata, genere, quod in illis morale, & juris naturæ, retento. Vid. Dan. 9. v. ult. Gen. 49. v. 10. Luc. 16. v. 16. Magis autem severè Deus hac in parte cum Iudæis, quam reliquis gentibus agere voluit, tum, quod nuper admodum hunc populum in peculium sibi elegisset, variis quoq; & extraordinariis beneficiis affecisset Psalm. 49. v. ult. tum quod illum Religionis Magistrum, & q. Scholam publicam esse vellet, à quâ verum Dei cultum, reliquæ gentes discerent, Iohan. 4. v. 22. tum deniq; quod surgentibus multis in gente illa Pseudopropheta, Messiaæ adventus redditus esset dubius. Deindè, haut probari potest, in locis ex Mose citatis, de eiusmodi, quales nostro seculo sunt, agi hæreticis. Partim enim de Pseudopropheta ibi sermo est, qui somnia & visiones jactant, partim de rebus forensibus, partim de idololatris extra Ecclesiam; ideoq; ad præsens negotium non sine Elencho *ἰεροχρήστος* applicantur. 2. Edictum Nebucadnezaris ad blasphemos, quos ab hæreticis supra separavimus, pertinet: Edictum Darii ad Legis, recens lata, de instauratione templi, & supeditandis è regio arario sumptibus, violatores. Artaxerxis edictum nõ satis circumspectè huc trahitur. Est enim alternativum, quod non simpliciter mortem violatoribus minatur, sed pœnam arbitrariam vel mortis vel mulctæ, vel carceris. Papistica autem & Calvinistica mandata simplicia sunt. 3. Propheta Zachariæ de rebus N. T. loquitur verbis V. T. propriis: id quod usitatissimum Prophetis, Confer. cap. 14. v. 16. Joel. 2. v. 28, Esa. 19. 20. cap. 26. 7. cap. 60. 7. Malach. 1. 11. Non igitur configere hic idem, quod gladio corporali transfodere; sed sicut arma militiæ nostræ non carnalia sunt 2. Cor. 10. 4. sed tantum spiritualia: ita etiam hoc in loco transfossio tantum spiritualis intelligitur, & gladius Spiritus, h. e. verbum Dei. Ephes. 6. 17. quo instructus esse debet minister verbi ad corripiendum eos, qui resistunt veritati 2. Timoth. 2. 25. Deinde, in lege Deut. 13. lapidari Pseudopropheta jubeatur, non transfodi. Aliam igitur transfossionem concedas necesse.

cesse est, quam corporalem, nisi prophetam pugnare cum lege asserere velis.

Ad Exempla, quæ hinc inde adversarii ex V. T. conquirunt. Resp. 1. discernenda esse tempora. 2. facta heroica & extraordinaria virorum clarorum notare non semper imitarinos debere. 3. inter necionem quorundam habuisse interdum alias causas, quam hæresin. Inter exempla verò ex N. T. in hunc finem adducta & Tyrannidem Papistico. Calvinisticam ingens est discrimen personarum, factorum, instrumentorum & causarum. Ex dictis autem nullo modo conficitur. Planè nullam hæreticorum punitionem ad Magistratum pertinere. Cur enim hic esset Dei in terris vicarius Psalm. 82. 6? Cur utriusq; tabulæ custos, seu Ecclesiæ nutritius? Deut. 18. 19. Esa. 49. 23. Deus est supremus Ecclesiæ Rector & religionis gubernator: jus igitur aliquod Magistratui, tanquã vicario in causa Religionis cõcessit, ut & providerent, quò doctrinæ puritas per sinceros Ecclesiæ doctores conservaretur, & caverent, ne per Pseudopphetas clam vel palam corrumperetur. Sic Aza edicto publico religionis integritatem restituit 2. Paral. 17. 9. Ezechias templum Domini, temporibus Patris sui Achaz pollutum mundavit 2. Paral. 29. 3. Iosias abominationes omnes de universis regionibus Israel abstulit 2. Paral. 34. 33. Hos secuti sunt laudatissimi principes Christiani. Constantinus Magn. Novatianos, Valentinianos, Marcionitas, Paulianos & Cataphrygas proscripsit, quemadmodum legere est apud Eusch. l. 3. de vita Const. circa finem, idemq; testatur Sozom. l. 2. histor. Eccl. cap. 32. Gratianus Imperator Christianos oratoria frequentare jubet exclusis Eunomianis, Photinianis, & Manichæis. Socrat. lib. 5. histor. Eccles. cap. 2. Ita Theodosius Apollinarem & Nestorium in exilium pepulit. Valentinianus & Marcianus adversus Manetis & Eutychetis sectatores sententias protulere satis severas, referente Niceph. lib. 8. histor. cap. 8. & 43. ac lib. 9. cap. 18.

Q U Æ S T I O I I I .

Numprop. Ager est mundus: Bonum semen sunt filij Regni? sint Tropica, & per Metonymia explicandæ: Ager est signum mundi, seu significat mundum: Bonum semen est signum filiorum regni seu significat filios Regni. Et num idem Tropus sit in his propos. Hoc est corpus Christi: Hoc est sanguis

Christi? N.

Valdè in eo desudant Calviniani, ut loca quædam Scripturæ proferre possint, quibus probent, voculam *Est* Metonymicè per significat explicari debere: quod si ipsis à nobis concedatur, tum se Metonymiam suam in verbis Cœnæ demonstrasse existimant. Inter alia exempla, etiam hæc ex Evangelio adducunt, quæ malam illorum causam nec tantillum promovere, operæ pretium est demonstrare. Dicimus ergo, multis modis Calvinianos peccare hæc & similia afferendo. 1. n. propositiones istæ non sunt Sacramentales, hoc est, non loquuntur de Sacramentis. Quo igitur jure illuc applicantur, & phrasibus Sacramentalibus æquiparantur. Ostendant nobis suam explicationem in propositionibus merè Sacramentalibus, quas à cæteris maximè distinctas esse tam bene norunt, quam bene norunt suos digitos. Licet enim ex hypothesi concederetur, aliquando usurpari particulam *Est* pro significat, præsertim in parabolis; non tamen illicò hinc inferendum foret, in hujus etiam Novi Testamenti institutione ita debere explicari, cum illæ aliquid Tropici & figurati sapiant, hæc verò proprijs & perspicuis verbis, non modificatis, fieri debeat. 2. particula *Est* in allatis exemplis significationem suam proprijsimam retinet, nulla hinc Metonymia: sed in Antecedente Metaphora est, quæ tum dicitur adesse, quando ex simili significatur simile, sicuti hic fieri videmus. Examinetur prius exemplum: *ὁ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος*. Ager est mundus. Annon Metaphoricè hic mundus sive Ecclesia ager dicitur? Quemadmodum enim bonum semen in agrum spargitur, ut oriatur, & frumentum producat: Sic etiam verbum Dei in Ec-

clesia.

clesia proponitur, & veluti bonum semen spargitur, ut per illud, ceu ordinarium medium, homines Deo colligantur. Q. is hæc talpâ cœcior non videt? 3. Metonymia Calvinistica est, cum signatum dicitur, & intelligitur signum, ut in hac propositione: *Ager est mundus*. Signatum est mundus, & signum est ager. Jam dicitur signatum & intelligitur signum. Ergo, nominato mundo, intelligitur ager. Quare in hac propositione, *Ager est mundus*, ubi tropum explicueris, & pro vocabulo modificato posueris propriū, habebis hanc sententiam: *Ager est ager*; Nam signatum (*mundus*) prædicatur de agro, & intelligitur signum mundi, videlicet ager. Liberent se ab hac difficultate Calviniani, si possint. Neq; in verbis Cœnæ Tropo ullus locus. Nam tropus est, quando mutatio fit significationis propriæ in aliam. Hic verò omnia verba propriam, nativam & germanam suam significationem retinent. Demonstrativa particula (*Hoc*) simplicissimè accipitur hoc sensu: *Hoc*, quod vobis exhibeo, & manducare jubeo, est corpus meum. Quæ loquendi ratio in omni humanâ vitâ est usitatissima. Non igitur, sed simul panem & corpus Christi Synecdochicè copulat, ut, porrecto pane benedicto, simul etiam corpus Christi porrigatur. Quod probatur ex propositione Apostolicâ: 1. Cor. 10. v. 16. panem, quem frangimus, nonnè communicatio seu participatio corporis Christi est? inde enim evincitur, panem non posse excludi ex Antecedente seu subjecto propositionis Christi: *Hoc est corpus meum*; & simul ostenditur non solum panem intelligi. Panis non excluditur, quia expressè nominatur: *Panis quem frangimus*. &c. Nec solus panis intelligitur: quia aliàs D. Paulus hanc propositionem (*Hoc est corpus meum*) resolvens, idem de pane prædicasset, quod Evangelistæ de particula (*Hoc*) hoc modo: *Panis, quem frangimus, est corpus Christi*. At non dicit directè: *corpus Christi*, sed *corpus Christi*. Copula (*Est*) quæ apud omnes tres Evangelistas & D. Paulum in priore Cœna parte habetur, in suâ nativâ & genuinâ significatione accipitur. Connetit enim affirmativè & copulat subjectum & prædicatum, sive Antecedens & Consequens. Prædicatum (*Corpus*) notat verum & substantiale corpus Christi, quod non solum demonstrat Pronomen possessionum: *Meum*: ut: *Hoc est corpus meum*; sed etiam

annexa descriptio: quod pro vobis traditur: quæ verba de vero & substantiali corpore Christi accipi debere manifestum est. Idem iudicium sit de verbis secundæ partis Cœnæ: *Hoc est sanguis meus*, si simili modo nullum Tropum admittentibus.

Q U Æ S T I O I V.

An DEUS sit causa peccati?

Cum in Evangelio hostis (Diabolus) dicatur seminasse zizania (hæreses) non incommodè ventiat illa Q. *An DEUS sit autor seu causa peccati? Equidem.* In malis actionibus seu peccatis DEUS concurrat septem modis, 1. *Præsciendo.* Hebr. 4. 13. 2. Reg. 19. 27. Esa. 37. 28. cap. 41. 23. 26. Eccl. 23. 28. cap. 39. 24. Dan. 3. 55. Exod. 3. 19. Act. 3. 18. 1. Timoth. 4. 1. Quæ tamen præscientia vel potius præsens visio & scientia non est causa rerum præscitarum. Vid. 1. Sam. 23. 12. Matth. 11. 21. cap. 26. 53. sicut id exemplis Medici, morbum prævidentis, Astronomi Ecclipsin prædicentis, pii veteres declarant. Inst. Apol. 2. & q. 51. Epiph. contra Cajara. Chryl. in Matth. Hom. 60. & 1. Cor. 11. Cyrillus & Aug. super 12. Ioh. 2. *Naturam sustentando.* Act. 17. 28. ut vel suam in pœnitentibus bonitatem & misericordiam, Rom. 2. v. 4. vel in impœnitentibus Iustitiam ostendat. Exod. 9. v. 16. Quod cave ita accipias, ac si ob declarationem vel manifestationem *miseri- cordiæ & iustitiæ divinæ*, Deo ordinante, hominem labi necessum fuerit, quod quidam dixerunt. Hæc enim *manifestatio*, ut sic dicam, *realis*, seu externo opere facta, non simpliciter necessaria fuit, tum quod idiomata illa satis ex creatione & conservatione totius universi innotuerant; tum quod Deus verbis illa potuerat declarare, sicut *æternitatem*, & *infinitem*; tum deniq; quod in creatione hominis quoad prius & in pœna lapsorum Angelorum, quoad posterius, iam declaraverat. 3. *Permittendo.* Etenim inter Dei voluntatem & noluntatem (liceat mihi ita loqui) tertium est, nempe permissio, ipsa scripturâ teste. Act. 14. 16. *Permisse* gentes ambulare in viis suis. Notatu autem dignum est, quod scriptura non uno in loco verba activa, de Deo in hac quæstione usurpata, exponat permissivè. v. g. quod Esa. 63. 17 dicitur: *Errare nos fecisti, Domine, de viis tuis: indurasti cor nostrum: illud Psalmo 81. 12. ita exponitur? Non audivit populus meus vocem meam. v. 13, & dimissi eos*

eos secundum cogitationes cordis eorum. Quod Matth. 6. 13. dicitur: ne nos inducas in tentationem: id 1. Cor. 10. 13. ita explicatur: fidelis Deus, qui non sinet nos tentari supra vires. 4. *Deserendo.* ubi nota, nunquam Deum deserere hominem, nisi prius ab homine deseratur, ut habet Aug. serm. 82. de tempore. Hæc verò desertio non locum habet in primo Adami peccato: In reliquis concurrat. Cum Saul projecisset verbum Jehovæ 1. Sam. 15. 26. recessit Spiritus Jehovæ ab eo 1. Sam. 16. 14. Cum omnia, quæ facienda erant, Dominus vineæ fecisset: ipsa v. solas labruscas ferret, removebat Deus sepem eius, Esa. 5. v. 4. 5. 5. *Satana tradendo.* Postquam enim homo à Deo avertitur, ab ipso, tanquam justo iudice, ob antegressa peccata, Diabolo, ut executori divinæ justitiæ traditur, qui ad varia scelera ipsum impellit. Huc pertinet historia Pharaonis, de scelere in scelus ruentis, & filiorum Eli. 1. Sam. 2. 25. Locus Esa. 19. 13. Dominus misit super vos Spiritum vertiginis 1. Reg. 22. 23. Dedit Jehova Spiritum mendacii in ore illorum Prophetarum. 6. *Metas præfiniendo.* Esa. 8. 10. Consultate consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non stabit. Huc referenda historia Jobi, cui sine permissione Dei nihil damni Satan inferre poterat. 7. *Bonum ex illis elicendo.* Venditionem Iosephi convertit Deus in bonum. Gen. 50. 20. Crucifixionem Christi convertit in actionem humano generi salutarem. Act. 2. 23. cap. 4. 28. Ex abnegatione Petri, cor. sese humilians, & serio dolens producit. E peccato Magdalenzæ majorem dilectionem. E blasphemiâ Pauli summam humiliationem. De his vide plura apud Dn. Præsidentem. Loco de Prov. Licet autem his septem modis Deus in malis actionibus hominum concurrat: hinc tamen non sequitur, quod idem *autor* seu *causa* sit malorum actionum seu peccatorum. Ille namq; causa peccati est, qui est causa illarum actionum, quæ nobis peccata sunt: qui subministrat causas peccandi: qui hominem corda ad malum interius efficaciter inclinatur: & cuius impulsu fiunt opera mala. Tali modo Deum ad peccata concurrere nos non dicimus, sed potius hanc sententiam ex Evangelio nostro ita profigamus:

Quicquid de Deo negatur, Diabolo verò adscribitur, illius autor seu causa non est Deus, sed Diabolus.

Seminatio zizaniorum (hæresium) de Deo negatur, Diabolo verò adscribitur. Matth. 13. v. 25, 28, 39. E. Se.

E. Seminationis zizaniorum (hæresium) autor & causa non est Deus, sed Diabolus. Et per conseq. non est autor cujusdam mali seu peccati, cum hæresium & peccatorum hac in parte sit par ratio. Vel:

Quicumq; est autor seu causa omnium peccatorum, ille etiam autor seu causa est zizaniorum (hæresium).

Atqui Deus non est autor seu causa zizaniorum.

E. Deus non est autor seu causa omnium peccatorum.

Plura Argumenta, eaq; firmissima in hanc sententiam collige ex *Bonitate Dei*, quod sit summè bonus, Matth. 19. 17. Mar. 10. 18. Luc. 11. 13. ex *Iustitiâ ejus*, quod sit summè justus. Exod. 9. 27. 2. Esd. 9. 8. Psal. 7. 10. Rom. 3. 26. ex *odio adversus peccata*, Esa. 65. 12. ex *prohibitione ne peccemus*. Psal. 5. 5. Ps. 30. 7. Ps. 44. 8. ex *vindictâ, quam sumit ob peccata*. Quam ostendunt diluvij inundatio Gen. 7. Sodomæ & Gomorrhæ everfio. Gen. 19. &c. Ex *promissione præmiorum facientibus voluntatem ipsius factâ*. Passim.

Errant ergò Calviniani, qui omnis mali culpam & causam in Deum reijciunt, cunctorumq; peccatorum molem in ipsum quasi devolvunt. Non per calumniam hoc dici videbit *1. Qui aperta ipsorum verba leget*, ut Zwinglij Tom. 1. fol. 365. Cal. 1. 1. instit. c. 18. l. 2. instit. c. 4. § 4. 5. l. 3. c. 21. Zach. de natura Dei fol. 690. Beza. Resp. 2. ad Colloqui. Mompel. p. 179. in Q. Q. & R. R. p. 697. Mart. tyr. lud. 3. Loquatur unus Calvinianus in instit. l. 3. c. 23. f. 4. Ad distinctionem voluntatis & promissionis hic recurrunt; (Lutheranos intelligit) sed, cur permittere dicemus, nisi quia ita vult? Nec dubitabo ego cum August. simpliciter fateri voluntatem Dei esse rerum necessitatem. Et sect. 7. Decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum esse habiturus homo, antequàm ipsum conderet, & ideò præsciverit, quia decreto suo sic ordinaverat, vid. etiam Danæum in Enchirid. Aug. 2. *Qui ipsorum hypotheses considerabit*, ut sunt: Deum sine distinctione operari omnia. Zanch. l. 3. de natura Dei. c. 4. p. 392. Beza R, 2. ad colloq. Mompel. p. 175. 185. 155. Grynaeus in thes. orthod. fid. p. 157. Deum ab æterno peccata ita prævidisse, ut ea voluerit, & decreverit primorum hominum lapsum. Cal. 3. instit. c. 23. f. 7. Peccata fieri aut Deo volente aut nolente. Sed nõ posterius, E. prius. Verba activa, de Deo usurpata, Excecære, indura.

durare, tradere pravis desiderijs non explicanda esse de permissio-
ne. De efficaci igitur operatione explicanda erunt. Et sic Deus
efficaciter operando & efficiendo cœcitatem & duritiem hominis
exœecat & indurat. Quorsum igitur querimoniam illorum, quod
falsò à nostris accusentur? protestatio factò contraria est.

Excipiunt: Deum non peccare, etsi eadem, quæ impii, ope-
retur: quia sit exlex: peccatum autem definiri per *ἀνομιαν* & legis
transgressionem: idq; obscuro admodum exemplo, à Tauro des-
umpto, illustrant. Resp. Deus est exlex. 1. ab alio superiore ipsi
non est lex posita: interim tamen natura eius perfectissima ipsi
instar Legis est: & sic impellendo ad ea, quæ naturæ ipsius
repugnant, sibi ipsi repugnaret, ac seipsum abnegaret contra
Apostolum 2. Tim. 2. 13. & mutaretur contra Malach. 3. 6. Lex
enim est expressa quædam divinæ justitiæ imago. Deinde, pec-
cata, *ὁμοιωθεὶς* & per se, *ἑαυτῶν*, intrinsecè considerata, nullo respectu
possunt fieri non peccata, ut sunt: injustitia: hypocrisis, periuri-
um, adulteria &c. Nam naturæ divinæ è diametro adversantur.
Alia verò est ratio peccatorum extrinsecè & *κατ' ἄλλο*, respectu le-
gis & mandati consideratorum (ut erat comestio carnis suillæ in
V. T.) in quibus Deus liberè dispensat. vid. D. Meisner. p. 1.
Phil. sob. l. 4. Q. 10.

Q V Æ S T I O V.

An Calvinianorum Relig. nominatim in
publicis scriptis & concionibus refutari
& taxari debeat? A.

Ex verbis Evangelii: Sinite crescere zizania & triticum usq;
ad messem: proficit illa Q. Num Calvini, in publicis scriptis &
concionibus nominatim refutari & taxari debeant. Johan von
Meinster zur Vortlage in Tractatu, quem inscripsit: *Wahrhaftigen*
Bericht principi *Holsatia Anno 1608.* dedicato, inter media, qui-
bus Reformata Religio (Calvinianam putat) commodè alicubi
introduci possit, hoc facit octavum, ne concedatur, ut Calvinia-
norum Religio pro concione taxetur, sive Doctorum Calvinia-
norum Religio pro concione injiciatur. Idem omnes Calviniani unice exoptant,
E non-

nonnulla huius consilii, ut putant, Saluberrimi Argumenta pro-
ferentes. 1. Quod ipsorum doctrina in publico aliquo concilio
nondum sit examinata, nedum in Romano Imperio condemnata.
2. Quod Christus sermō Apostolis eorumq; successoribus pacem
commendaverit, quæ hoc modo vehementer turbetur & elimi-
netur. 3. Quod non fas sit ante tempus iudicare juxta præceptum
Apostoli 1. Cor. 4. v. 4. Sed hoc iudicium hancq; condemna-
nem Deo eiusq; ultimo iudicio relinquendam esse. 4. Quod ne-
cessitas requirat, ut ad evitandum Ecclesiis nostris à Pontificiis
imminens periculum, mutuo auxilio adversus Papatum pugne-
mus, ideoq; fraternitatem inter nos & ipsos colendam esse. 5. Multi-
ta nostris auditoribus proponi dogmata, ac si ipsorum essent, à
quibus tamen ipsi sint alienissimi, se non jurasse in scripta Calvini
vel Bezæ vel alterius. Si omnino iudicium de ipsorum doctrina
ferre velimus, quærent cur illam non potius juxta ipsorum Ca-
techeticas institutiones sive publicas Confessiones, quas edide-
rint, quam juxta unius vel alterius privati Doctoris scripta exa-
minemus, &c. Verum salva res est. Nostrates pro se *habent 1.*
exemplum Christi, & D. Pauli. Annon auditores suos monet Chri-
stus, ut caveant Pseudopphetas Matth. 7. v. 15? Annon eosdem
adhortatur, ut sibi à fermento Phariseorum & Sadduceorum
caveant Matth. 16. 11? Annon Paulus Luporum causa, qui Eccle-
siam invasuri essent, vigilare jabet. Act. 20. v. 28? & videre,
ne omni doctrinæ vento circumferantur Ephes. 4. v. 14. & obser-
vare eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, à se
traditam, facerent. Rom. 16. 17. Annon idem Anathamatis ful-
mine falsa docentes percellit, Gal. 1. 8? 2. *Mandatum divinum.*
Ezech. 3. v. 17. 18. Fili hominis, speculatorem constitui de do-
mni Israel, ut audias de ore meo verbum, & annuncies eis ex me.
Si, dicente me ad impium: Morte morieris, & non annuncie-
ris ei, neque locurus fueris, ut avertatur à via sua impia, & vivat:
ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius
de manu tuâ requiram. 2. Timoth. 4. vers. 2. Paulus prædi-
care verbum jubet, oportune, importune, increpare, exhorta-
ri. Tit. 1. 9. contradicentes arguere, Tit. 3. vers. 18. homi-
nem

nem hæreticum post unam atque alteram correptionem vitare.

3. *Officium illorum hoc requirit.* Sunt n. legati Dei, pro Christo legatione funguntur 2. Cor. 5. v. 20. SS. cuius est arguere mundum Ioh. 16. v. 18. per illos hoc suum officium exequitur, Constituuntur super gentes & super regna ad evellendum, destruendum, disperdendum, dissipandum, ædificandum, & plantandum. Ier. 1. vers. 10.

4. *Deus graviter de illis, qui ad delicta populi, connivent, conqueritur,* Esa. 56. 10. eos appellans cæcos, canes mutos, non valentes latrare, jacentes & amantes somnia. Ier. 6. v. 13. à Propheta usq; ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium, dicentes: Pax, pax, cum non esset pax; quibus confusionem in tempore visitationis Deus comminatur.

5. *Summa necessitas hoc efflagitat.* Cum enim dormirent homines, habet nostrum Evangelium, seminavit Diabolus zizania. Si igitur nostri doctores dormiant, sint negligentes, nec auditoribus suis lupum monstrent, facili negotio oves à Satana circumveniri possunt, Quis nescit, per hanc conniventiam Arianismum & Mahometismum in Ecclesias orientales introductum esse? desinant igitur id à nostratibus postulare Calviniani, quod salvâ conscientia omittere nequeunt. Discrimen tamen aliquod constituendum esse non inficiamur. 1. inter seductos & seductores, hosq; præ illis durius tractandos. 2. Integros cætos à præcipuis errorum doctoribus discernendos, & cum illis mitius agendum esse: hos vero si in errore pertinaciter persistant, sp. ferventi taxandos. Ad Arguenda objecta facile est Resp. Ad 1. Resp. 1. Quavis nostrates concilium legitimum, unanimi ordinum Imperii consensu impetratum, non avertentur; interim, ejusmodi Concilium esse de simplici necessitate, nec, priusquam instituantur, Hæterodoxos refutari aut taxari debere, hoc verò constanter negamus. Cur enim Christus Phariseis Sadd. Scribarum errores publicè refutavit ac refecit, si prius generali aliquo Concilio eorum doctrina damnanda fuisset? Nec Apostolus Paulus falsis Apostolis, Hymenæo & Philetæ, si hoc necessarium fuisset, tanta *παρρησία* sese opposuisset.

2. Multi petulanter in Ecclesiam irrumperere possent hæreticæ, suasque hæreses impunè propagare, si provocatio hæc ad generale aliquod Concilium, summa cum difficultate instituendū, valere deberet.

3. Accedunt hoc suo iniquo postulato Calviniani ad castra Pontificiorum. Hi enim Synodos & Concilia necessaria componendarum controversiarum media constituunt. Vid. Bellar. l. 1. de Concil. c. 11.

4. Concilia sæpenumerò errasse, imò sine ullo fructu instituta fuisse, nemo non novit; Cur igitur in causis Religionis illorum iudicio nos absolutè & simpliciter submitteremus?

5. Potius in script. manemus, & ex illis de rebus fidei iudicamus, quas unicam Controversiarum Theologicarum normam ac regulam esse novimus. Aut dicant nobis Adversarii, cur has relinquentes ad iudicium humanum provocare malint.

6. Quod dicunt, se usque in hunc diem non auditos, & legitimè condemnatos esse, eo ipso veritatem Historiæ Ecclesiasticæ superiorum temporum in dubium vocant, adeoque omnes congressus, conventus, colloquia, religionis causa à potentissimis Imperii principibus maximis summi- bus instituta contemnunt & pro nihilo habent. Quis ignorat Comitia Augustana Anno 530? quis colloquia Marpurgense Anno 592? Maulbrunnense Anno 564. Mumpelgartense Anno 586. quem fugiunt conventus Sueinfurtensis, Smalcaldensis, Francofurtensis, Naumburgensis; in quibus si dogmata sua nondum protulerunt, aut subdolè egisse illos, aut principibus laudatissimis illusisse dicendum erit.

7. Describunt nobis eiusmodi Synodos, quæ vix unquam ac ne vix quidem institui possunt. Illis enim exteros, utpote Scotos, Anglos, Bohemos, Vngaros, Polonos &c. interesse volunt. Vide Pareum in Iren. quod iniquum ac penè impossibile postulatam provocationem hypocriticam ad Synodum satis arguit.

Ad 2. Quod pacem colendam dicunt, Disti. inter pacem politicam seu externam, & spiritualem. Nemini authores sumus, ut contra Calv. arma sumat, & ipsos è medio tollat, aut publicam pacem & tranquillitatem lædat: Sed spiritualem pacem cū illis colere Sacra pagina prohibet. Illa enim sine veritate nequit con-
fide-

siderari, nedum consistere; quam si nobiscum amplecti velint, fraternitatem cum ipsis colere & nos studebimus. At veritas præcedat necesse est, inde Jer. i. 16. dicitur: Veritatem & pacem diligite. Et Paulus Eph. 4. v. 3. nos sollicitos esse jubet ad servandum unitatem Spiritus in vinculo pacis. & v. 16. veritatem facientes in caritate crescere in capite nostro Christo. Hic igitur usurpat us illud Megalandri Lutheri: Maledicta omnis pax & concordia, quæ lædatur gloria Dei.

Ad 3. in verbis Pauli de non ferendo iudicio prohiberi dicimus temerarium iudicium Corinthiorum de donis Apostolorum, aliorumq; Ecclesiæ doctorum: non verò dogmatum examinationem. Cur enim 1. Cor. 10. 15. diceret; ut prudentibus loquor, iudicate vos, quæ dico? annon his verbis dogmata fidei probare & examinare jubet? Nihil igitur hoc effugium. Calv. iuvat.

Ad 4. Concedimus Ecclesiam nostram in præsentissimo periculo ob Pontificios versari: sed in eo ex conjunctione cū Calvinianis magnum auxilium nos habituros persuadere nobis non possumus. Scimus enim si aura secunda ipsis afflaret, non meliores hos istis futuros, & ex egregiis Epithetis, quibus nostrates oriant, ut Ubiquitistas, Capernaitas, Carnivoros, Sanguisugas, Marcionitas, Svvencckfeldianos &c. illos appellitent, ex parte experimur.

Ad 5. Producant, si possint illa, quibus falsò à nostris accusentur. Aut, si non faciunt cum scriptis Bezae, Calvini, aut sociorū quorundam, cur ad crassos eorum errores magis muti sunt, quam pisces? cur non potius illos reprehendant? Non ablegent nos simpliciter ad confessiones suas publicas seu Catecheticas Institutione. Illæ enim in multis instar Cothurni sese habent, qui utriq; pedi aprari possit, I. tam dubiæ sunt, ut vix intelligas, an nostram sententiam amplectantur, vel an suorum authorum errores plebi instillent. Nemo cordatus igitur in nostratibus reprehendere poterit, si larvam ipsis detrahant, & quomodo hunc vel illum Articulum fidei intellectum velint, aperiant.

Q U Æ S T I O V I.

An liceat malos & impios ex Ecclesiæ cœtu
excommunicare, & quandoq; planè
medio tollere? A.

Ex vers. 30, hæc oritur Q. Calvinianorum quidam simplici-
ter negarunt, ut Thomas Erastus, referente Beza in tractat. de ve-
râ ex communicatione & Christiano presbyterio: alii secundum
Quid, ut Bullingerus, Gualterus, Musculus. Nos cautè quidem
hic agendum esse non negamus, ita, ne collis afflictorum laquei
injiciantur, aut miseri peccatores in barathrum desperationis præ-
cipitentur: Verum, usum eius legitimum necessarium esse, asse-
rere non dubitamus. Tum vero legitimè adhibetur, quando aliis
levioribus remediis, homo in viam reducendus, locum dare recu-
sat. Nec à privato institui; sed communicato cum Magistratu po-
litico consilio & totius Consistorii consensu ad tempus fieri de-
bet. Assertionis nostræ has reddim⁹ rationes, 1. Testimonia script.
quibus probatur peccata interdū retineri, & malū ex Ecclesiæ cœtu
ejici posse. Ioh. 20. v. 23. Quorū remiseritis peccata, remittuntur
eis, & quorum retinueritis, tetenta sunt. Matth. 18. 17. Si Ecclesiā
non audierit (frater) sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. 2. Exem-
pla, incestuosi 1. Cor. 5. 3. Hymenæi, Alexandri 1. Timoth. 1. v. 20.
3. à pari, Absolvere pertinet propriè ad officium ministrorum Ec-
clesiæ: E. & peccata retinere: quia utrumque in commen-
datione clavium solventis & ligantis comprehenditur, Iohan. 20.
23. 4. A Necessitate, Nisi enim libido peccandi frenaretur, & pu-
tridum membrum absunderetur, reliquas corporis partes facili-
mè contagium occupare posset, easq; inficere, sicuti modicum fer-
menti totam massam fermentat. 1. Cor. 5. 6. 5. Ab utilitate. Ad
resipiscentiam namq; vix melius impelli possunt delinquentes,
quam si à cœtu Ecclesiæ & congregatione sanctorum ad tempus
repellantur. Neq; enim desperationis sed resipiscentiæ & salutis
medicina Excommunicatio esse debet. Usurpari igitur Ex-
communicatio legitimè suo tempore & loco potest, imò, si in
quibusdam locis per non usum sublata & eliminata est ex Eccle-
sia, restitui & in usum reduci potest, quicquid etiam contra gan-
niat Arët. part. 2, probl, Loco de Excomm. Para-

Parabola nostra minimè nobis repugnat. Illa enim de hæreticis intelligenda est; non verò de malis & improbis in genere, uti in Explicatione illius suprà dictum. Hæretici, quà tales, non sunt interficiendi; Nihilominus tamen disciplina Ecclesiastica facta rectaq; manere debet. Quin etiam Magistratus officium in suo vigore & rigore servatur, quod est pro gravitate delictorum fontes punire. Non enim frustra gladium gerit. Rom. 13. v. 4.

Q V Æ S T I O VII.

An seculi huius consummationi certum tempus sit constituendum?

Interitum mundi negarunt olim Sadducæi Matth. 21. v. 23. & Empectæ. 2. Pet. 3. 3. qui rectè refutantur ex v. 40. c. 13. Matth. ubi expressa mentio fit consummationis huius seculi; cujus an certum tempus sit constituendum non immeritò quæritur, cum quidam id, suis confisi vel *revelationibus*, vel *ratiocinationibus*, vel, etiam *authoritati cuidam mentis*, olim facere non dubitarint, nec adhuc dubitent. Primi ordinis exempla recenset August. l. 18. de Civit. Dei. c. 53. ubi refert, quosdam Annum 400. ab Ascensione Dni. Consummationis tempus constituisse. Alios 500. alias 1000. quos omnes elusit ipsa temporum experientia. His ad iungendus est fanaticus iste Burghans nostro seculo, qui suas etiam revelationes de hoc tempore protulit. Secundi ordinis sunt, qui non revelationes, sed ratiocinationes suas protulerunt quales fuerunt, qui sex millibus annis duraturum hunc mundum dixerunt, cum totidem, h. e. sex diebus sit conditus, & Petrus dicat, mille annos Domino instar unius diei esse. 2. Pet. 3. v. 8. Quibus addimus Cerinthianos, qui longius progressi in novum errorem inciderunt, nimirum septimū millenariū post adventū Christi huic vitæ & terræ deberi, quò Christus huc sit reversurus, pios in hanc vitā resuscitaturus, & cū ijs, cæterisq; quos vivos deprehenderet, oppressis impiis, vitam voluptatibus & delitiis corporalibus diffluentem per mille annos in hac terra exacturus; postea vero in cælum cum ipsis migraturus. Quibus accedunt quidam ex Patrib. Chiliastarū opinionē amplexi, & error hodiè in *fratribus roseæ crucis* repullulare videtur. Quidam Striphelius olim Witebergæ interitui mundi diē D. Lucæ An. 1533. constituit. Arnoldus de villa nova excellens Astrologus An. 1435. Eustachius Poysfel An. 1623. Melchior Hoffman An. 1534. Quidam Baro

parochus ex dicto VIDEbVnt, In qVeM pVpVgerVnt. Anno
1532, colligere voluit. Alii ex dictionibus ADVentVs DoMInI,
ubilateræ Arithmeticæ dant 2012. de quo numero subtraxerunt:
Dies abbrevIabVnt Vr h. e. 517. & postea iterum addiderunt
propter eLeCtos. h. e. 150. & habuerunt Annum 1645. Iohan-
nes Regiomontanus Annum 1588. terminum mundi fecit cum
multis aliis: Unde Rithmi Germanici Iohannis Molitoris:

Wenn man zehlt tausent / fünffhundert / achtzig acht.
Das ist das Jahr / welches ich betracht /
Geht dann die Welt nicht vnter /
So geschicht sonst groß mercklich Wunder.

Hos Rithmos Casparus Bruschius ita latinè reddidit:

Post mille expletos à partu virginis annos

Et post quingentos rursus ab orbe datos.

Octogesimus octavus mirabilis annus

Ingruet, is secum tristia multa trahet.

Si non hoc anno totus malus occidet orbis,

Si non in nihilum terra fretumq; ruent.

Cuncta tamen mundi sursum ibunt atq; deorsum

Imperia: & luctus undiq; grandis erit.

Tertii ordinis sunt, qui vanam jactant authoritatem, ut po-
te Eliæ, qui sex millia Annorum ætati mundi attribuisse dicitur;
ut duobus millibus sit inane, duobus millibus lex, & duobus mil-
libus Messias, postea finis. Vide, Talmund. in libro Sanhedrim c. 11.
sed Iudæorum fabulæ sunt, quibus non habenda fides: sicut nec
15. illis æternis, quæ Hieron. se in Iudæorum libris legisse testatur,
finem mundi præcessuris, aliquid tribuendum est. Potius curio-
sis istis hominibus manifesta script. testimonia opponenda. 1. Ef-
fatum Christi. A. 1. v. 2. Non est vestrum nosse tempora & mo-
menta, quæ pater posuit in sua potestate. Unde ita colligere licet:
Myteria Dei quæ non sunt patefacta homini non sunt perseru-
tanda. Scire tempus consummationis seculi est tale mysterium
Dei. E. Vide Mar. 13. 32.

2. Dehortatio Apostoli ab hac inquisitione. 2. Thes. 2. v. 1.
cuius

Cujus authoritas in hanc partem potius valere debet, ne inquira-
mus, quam ut certam metam statuamus.

3. Consideretur etiam origo hujus curiositatis, quæ est Spi-
ritus mendax, falsæ rationes, & vana authoritas: quid boni hinc
sperandum?

Eorum tamen non simpliciter damnanda videtur opinio,
qui Christum ad iudicium non interdiu, sed profundâ nocte ven-
turum probabiliter ex quibusdam locis script. colligunt, ut ex A-
poc. 16. v. 14. Ecce, vento, sicut fur. Beatus, qui vigilat & custodit
vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.
Matth. 24. v. 43. 44. Illud autem scitote, quod si sciret pater-
familias, quâ vigiliâ fur venturus esset, vigilaret utique, & non
sineret perfodi domum suam. Ideo & nos estote parati, quia quâ
non putatis horâ filius hominis venturus est. Adventus Christi
hîc adventui furis comparatur, qui noctu, clam, dormientibus
hominibus, insperatò sua peragere solet. Immò clariùs aliquid
hac de re judicasse videtur Marcus c. 13. vers. 35. quando ait: vi-
gilate ergo: Nescitis enim quando Dominus domus veniat, serò,
an mediâ nocte, an galli cantu, an manè: ne cum venerit repen-
tè, inveniatur vos dormientes. Et in similitudine Matth. 25. vers. 6.
de decem virginibus, quinque prudentibus, reliquis quinque fa-
tuis, Sponsus mediâ nocte dicitur adventasse. Ut enim Angelus
Domini nocturno tempore percussit omne primogenitum
in Ægypto. Exod. 12. Sic etiam Christum eodem tempore ju-
dicium super vivos & mortuos inchoaturum putant. Cui sen-
tentiæ adstipulatur Lactant. lib. 7. cap. 19. de divin. præm. & in
Epitome divin. instit. cap. 11. Nos, quamvis aliorum pias me-
ditationes non rejiciamus; hoc tamen addimus, dicta script.
generalius loqui, nec ad tempus nocturnum simpliciter restringi
posse: Ita etiam hanc sententiam fovendam esse, ut omnis
securitas fugiatur, cum sciamus, tanquam laqueum diem
ultimum nos oppressurum, Piè Aug. Ideo, inquit, latet ulti-
mus dies, ut timeatur omnis dies.

F

QVÆ

Q V Æ S T I O I I X.

An Mundus secundum essentiam vel vitiosas
Qualitates sit interiturus.

De origine mundi diversæ fuerunt olim opiniones Platonis, Democriti, Eracliti, Empedoclis, Vid. Zanch. p. 1. de operibus sex dierum l. 1. cap. 3. omnium a. absurdissima & ad extremos Garantias usq; releganda est illa de Mundi aternitate, quæ Aristotelis, summi aliàs Philosophi, fuisse perhibetur, à Scalig. Exer. 3. & Connimbr. in 8. Phys. c. 2. q. 2. art. 2. excusati, qui tamen iterum à Taur. de rerum aternitate p. 2. p. 260. refutantur. De interitu eiusdem hodiè controvertitur inter nos & Calvinianos: An is κατ' οὐσίαν vel κατὰ ποιότητας, secundum essentiam vel accidentia sit futurus, i. e. An Deus in ultimo isto incèdio omnes cœlos creatos, & elementa, quæ jam sunt, planè sit annihilaturus, ita ut non amplius sint: vel: An eadem, tanquam, aurum in fornace, tantum sint purganda, absterfisq;que omnibus maculis & sordibus, puriora reddenda? In cujus Q. tractatione probamus verba Martinii in Theol p. 1075. ita scribentis: *De his scrupulosè speculandum non esse censeo, sed operam omnem dandam, ut cœlo & aternâ gloriâ per gratiam Dei in hac mortali peregrinatione digni evadamus.* Interim, cum ipse cû plerisq; Calvinianis qualitatam saltem vitiosarum mutationem statuat; suam verò sententiam se mutaturum promittat, ubi alii ipsam mundi substantiam planè interituram vi phrasim id certò evincerint, & ex claris locis expositionem suam firmarint, & cum ijs, quæ de cœlo mansuro & huius ipsius mundi liberatione Scriptura affirmet, conciliarint: p. 1077. quædam in ipsius gratiam huc apponemus.

1. Phrasen *Emphasis mundi substantia annihilationem evincit*, Pf. 102. v. 27. de cœlo & terra dicitur: *Ipsi peribunt, tu a. permanes, & omnes, sic ut vestimentum, veterascent: & sicut indumentum mutabis eos, & mutabuntur, v. 28. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* 1. Dicitur: *יִנְבְּרוּ הַמַּיִם* ipsi peribunt, nempè cœlū & terra, ut explicat Drus. l. 9. Præt. & Mart: p. 1065. concedit. *יִנְבְּרוּ* peribunt, est à radice *נָבַר* perit, quod nusquam in totis Bibliis notat mutationem seu alterationem rei *οὐσιώδως* manentis, in statum meliorem. Quando Apostolus Phil. 3. 21. corporum nostrorum immutationem describere volebat, nō utebatur verbo *ἀπολείσθαι* perire, sed μετασχηματίζεσθαι trans-

transfigurari, in alium habitum traduci. Igitur sic argumentor:
Quicquid perit, eatenus, quatenus perit, non in meliorem statum
transmutatur. Sunt n. contradictoria: perire & in melius transfer-
ri. Atqui mundus peribit Ps. 102. v. 27. E. eatenus, quatenus peri-
bit, non in meliorem statum transmutabitur. Martin. p. 1076. ad-
fert duplicem locum ex 2. Pet. 3. v. 6. 7. quo probet, verbum pe-
rire non semper esse totâ substantiâ interire: quod contra nos ni-
hil facit. Nam, posito, verbum perire non semper esse in nihilum
abire, aut totâ substantiâ interire; nunquam tamen alterationem
in statum meliorem denotat. Mundus olim, aquâ inundatus, (ne
denotetur totum hoc universum, sed synecdochicè superficies or-
bis terrarum, quam mundi significationem Martin, dicto lib. c. 21.
de migratione Christi ex hoc mundo disputans, benè novit) pe-
riit, non certè in meliorem statum est mutatus. Mundus reserva-
tur in diem perditionis impiorû, non certè immutationis impiorû
in meliorem statû. 2. Dicitur: **וְאַתָּה תֵּעָמָד** sed tu permanebis
seu stabis, præfixum **וְ** sæpe est idem, quod sed. Quam significationē
hoc loco habere verba præcedentia ostendunt: Est n. oppositio in
verbis: Ipsi peribunt: sed tu stabis. At quæ oppositio esset: Cœlû &
terra peribunt. i. e. essentialiter manebunt, qualitatû v. accidētium
immutationem duntaxat sustinebunt: sed tu permanebis. Arg. tale
est: Quicquid hic Deo tribuitur illud ex oppositione cælo & terræ
est detrahendum. Atqui essentialiter permanere seu stare Deo hic
tribuitur. E. essentialiter permanere seu stare cælo & terræ est detra-
hendû. 3. Dicitur: **וְכֻלָּם כְּבָגֵר יִבְלֶי** Et omnes, sicut vestimentû,
veterascent. 1. notandû hic vocab. **כְּבָגֵר** quod explicat Buxtorff.
in Lexico per *universos ipsos, quotquot sunt*, videlicet cœlorû, qui sunt
opera manuum Dei. v. 26. h. e. qui sunt creati, ut Calv. suam expli-
cationem de *renovatione in meli9* non minus cælo beatorû assignare
cogantur, quâ cæteris cælis nim. aëri & firmamento, cû & hos & il-
lud creatos dicant. Si n. omnes cœli creati à vitiosis qualitatib9 re-
purgandi, sequitur, quod & ipsû cœlû beatorû ab iisdem sit repur-
gandum, cû illud quoq; 2dum ipsos sit loc9 creatus, absônû. 2. Quod
ad Emphasin, noto **יִבְלֶי** veterascent à rad. **בָּלָה** inveteratus est,
vetustate critus, attribus, 9 sumtus est. Neq; hoc verbû nudè poni-
tur, sed vocab. vestimenti ipsi additur. Sicut igitur vestimentû in-
veterascent, sic etiam cœlû & terra juxta prophetâ inveterascent. At
vesti-

vestimentum non inveterascit hoc modo, ut se. vitiosis Qualita-
ribus destructis, in statum perfectiorem mutetur; essentiam verò
salvam retineat; sed essentialiter corrumpitur: Sicuti contrà,
quando Deus vestimenta Israelitarum non inveterasse ait in de-
serto. Deut. 8. v. 4. c. 29. v. 5. illorum essentiam seu quidditatem
permansisse salvam. denotat, ipsosque significat non novis ve-
stimentis toto illo peregrinationis tempore opus habuisse.

4. Dicitur: כְּלִבוֹשׁ תַּחֲלִיפִם וַיִּחַלְפוּ sicut indumentum
mutabis eos, & mutabuntur, תַּחֲלִיפִי & וַיִּחַלְפוּ sunt à rad. חָלַף
quod verbum sæpè significat præterit, transivit, interiit, vid. Esa.
2. 18. Cant. 2. 11. Dan. 4. 23, 25. 32. in hac significatione etiam
hoc loco accipi debere, ostendit vocabulum vestimenti, cum quo
comparatio instituitur. Quicquid igitur immutatur tanquam ve-
stis, & quidem vestis *veterascens* (ut ante propheta dixerat: Sicut
vestimentum inveterascent) illud removerur, seponitur, abji-
citur, non tantùm à vitiosis Qualitatibus purgatur & renova-
tur. Atqui cælum & terra immutantur, tanquam vestis, & qui-
dem vestis *veterascens*. Confer Gen. 41. 44. quando de Josepho
ad Pharaonem vocato dicitur: &mutavit (וַיִּחַלְפוּ) vestes suas, ubi
non sensus est, quod priores suas vestes, quibus indutus erat in
carcere degens, interpolaverit ac purgaverit, in illisq; coram Pha-
raone comparuerit, sed quod alias novas induerit. Vid. Piscat. in
cap. 41. Gen. Schol. 14. Et nota est aliàs significatio phraseon: mu-
tare vestes, mutare pecuniam, in lingua latina. Quare Martin.
pag. 1076. in verbo וַיִּחַלְפוּ argumentum quærens nihil agit.
Jam enim demonstratum est, idem verbum etiam totalem muta-
tionem significare. Idem de Chaldaico וַיִּחַלְפוּ & Græ-
co ἀλλάσσειν habendum, Vid. Paraph. Chald. & LXX. in locis
suprà annotatis.

5. Dicitur: וְאַתָּה הוּא וְשָׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ Tu v. idem es,
& anni tui non consumentur, Præfixum ו notat iterum opposi-
tionem, ut antè. Anni Deo figuratè tribuuntur pro essentia, quam
nunquam mutari David asserit. יִתְמוּ enim, quod ad annos Dei
refertur, à rad. תָּמַם hic est plenè & totaliter consumtus est.
Sicut igitur Deus ipse est, & essentia eius non deficit, sic cælum &
terra

terra peribunt & veterascent. Atqui Deus in essentia sua idem ipse est, & essentia eius non deficit. E. Hæ sunt Emphases phrasæ, in Psalmo 102, quæ nobis interitum mundi describunt. Jam. II. Videbimus, An etiã expositio hæc nostra ex aliis claris scripturæ locis firmari possit. In nostro Evangelio Matth. 13. v. 39. 40. *bis interitus mundi per Consummationem seculi describitur.* Per seculum tum status secularis, tum omnia, quæ existunt in præfenti seculo, nempe cælum, terra, & quæ in eis sunt, exceptis Angelis & hominibus, intelliguntur. Cælum igitur & terra consummabuntur. Quæ *συντέλεια* seu consummatio non significat qualitatum nudam immutationem, (alias cælum & terra mutandi dicerentur) sed essentialem corruptionem. Matth. 24. 35. describitur per *præteritionem*. Cælū & terra transibunt (*παρελεύσονται*) quod verbum totalem seu essentialem corruptionem & interitum denorat; atq; d. l. opponitur verbo Dei, quod utiq; non secundū *πρόφα*, videlicet *scriptionē, lectionē, prædicationem, excusionē, confectionē, sed rationē &c. δυνάμει*, quidditatis seu sententiæ nō peribit seu permanebit? *Iob. 14. 12. per non esse.* Amplius non esse estne idē quod remanere vel in statum alium mutari? *Apoc. 20. 11. per fugam, ejusmodi quidem, ut locus non amplius; in quo existant cælum & terra sit inventus.* 2. Pet. 3. 7. per combustionē seu conflagrationē. *Esa. 65. 17. prænunciantur novi cæli, nova terra; creati cæli, creata terra, non immutati, tam novi ut priorum nulla amplius sit memoria.* Hinc ita argumentor: si cælum & terra consummabuntur, comburentur, sicut stipulæ ab igne; præteribunt, ita ut amplius non sint, nec locus eorum inveniatur; sed novi cæli creentur & nova terra, prioribusq; succedant: consequens utiq; erit, illos nō tantum secundum vitiosas qualitates immutatum iri. Verum prius, uti jam ostensum. E. & postterius.

III. Juber Martin, conciliari nostram sententiam cum iis, quæ de cælo mansuro scriptura tradit. At ubi nam scrip. cælum aliquod creatum, quod nunc sit, mansurum affirmat? Non adferat cælum, in quod Christus ascendit, neq; illud, quod electi sint occupaturi. Nondum enim demonstratum est, illud cælum locū creatum esse; (de creatis autem Q. est) sed hoc describitur per gloriam & majestatem cælestem, ad quam Christus secundum

humanam naturam sit euectus. Inde Ephes. 4. 10. Christus ascen-
disse dicitur super omnes coelos, ut adimpleret omnia, & vers. 8.
adscendit in altum, captivam duxit captivitatem, & dedit dona
hominibus. Huius etiam gloriae & maiestatis, & sic caeli Christi
participes fient electi; sed in Christo capite suo; qui ipsis dabit se-
dere in throno suo, sicut ipse sedet in throno Patris. Apoc. 3. 21.
De caelo vero beatorum script. affirmat, quod oculus non viderit,
nec auris audiverit, nec in cor hominis ascenderit, quae prepara-
vit Deus his, qui diligunt ipsum. 1. Cor. 2. 9. Esa. 64. 4.

I V. Deniq; potest etiam nostra sententia conciliari cum iis,
quae de mundi liberatione dicuntur. Rom. 9. 21. dicitur; ipsa
creatura liberaliter a servitute corruptionis in libertate gloriae fi-
liorum Dei. Inde argumentum tale evaderet: Quicquid libera-
bitur a servitute corruptionis, illud eo tempore, quo liberabitur,
non in nihilum abibit. At prius de Creaturis (quo nomine etiam
caelum & terra intelliguntur) affirmat, Apostolus. E. & posterius.
Resp. Non putamus, cordatum hominem, etiam bruta animalia,
canes, feles, equos, anseres &c. essentialiter in novissimo die man-
suros credere. Jam vero de omnibus creaturis Apostolus ait, quod
liberandae sint a servitute corruptionis. Vid. v. 22. Quod si nemo
statuit, propos. erit particularis. Deinde non sunt opposita omniu
creaturarum respectu, liberari a servitute corruptionis, & essen-
tialiter aboleri; sed connexa. Liberatur n. & illud a servitute cor-
ruptionis, quod esse desinit? Homo servitute pressus; si moriatur,
liberatur a servitute corruptionis: non ab ipsa corruptione. Sed
haec haec tenus.

Q U A E S T I O I X.

An dentur gradus gloriae in altera
vita? A.

Occasione dicti: Iusti fulgebunt sicut Sol. v. 43. Q. An. futu-
ri sint gradus in vita aeterna. Quidam enim Calv. ex illo Nega-
tivam defendere conantur sententiam. Verum dictum hoc nobis
non adversari demonstrabimus, nostram opinionem uno vel alte-
ro Script. loco confirmantes. Primus autem desumitur ex Dan. 12.
3. *Qui a docti fuerint, fulgebunt q. splendor firmamenti; & qui ad justiti-
am erudiunt multos, q. stellae in perpetuas aeternitates.* Inde sic argu-
menta-

mentamur? Ubicumq; statuitur discrimen gloriæ inter intelligen-
tes sive doctos, ad & justitiã erudientes sive doctores ibi statuuntur
inter hos diversi gloriæ gradus. Atqui in altera vita statuitur discrimen
gloriæ inter intelligentes sive doctos, & ad justitiã erudiẽtes
sive doctores. E. Minor probatur: Quia de intelligentibus sive
doctis in genere dicitur, quod fulgere debeant, q. splendor firma-
menti: doctoribus a. seu ad justitiã erudientibus splendor stel-
larum assignatur. Quod si igitur discrimen datur inter splendo-
rem firmamenti, & stellarum sive solis, sequitur non minus discrimen
hos inter dari debere. Excipit D. Schönfeld. Marpurgensis
Theol. in Disp. de vita æterna Cassellis An. 1604. habita 1. in lo-
co Dan. esse Epexegetin, unius ejusdemq; sententiæ repetitionem.
Resp. Repetitio unius ejusdemq; sententiæ esse solet, quando verba
tantũ mutantur: Subiectum v. & prædicatũ eadem manent. Hic
v. non tantũ verba mutantur; sed ipsum subiectum & prædicatũ,
E. Subiectum mutari, hic probo: Nam priora verba: Docti sive in-
telligentes fulgebunt q. splendor firmamenti: loquuntur de illis,
qui intelligentia sunt præditi, & viam Dei rectè didicerunt: non
v. de iis, qui eandem alios, docuerunt: posteriora verba: qui ad ju-
stitiam erudiunt multos q. stellæ: de doctoribus ipsis, seu illis, qui
ad justitiã erudierunt alios intelligenda sunt. Posterius hoc pa-
ter: prius probo 1. Ex participio **הַמְשִׁכִּילִים** intelligentes. Ver-
bum **הַמְשִׁכִּיל** à **שָׁכַל** intransitivam quidem, & transitivã signi-
ficationem habet: utrumq; significat: intellexit, & intelligentiã
imbuit: sed participium hoc, cum in toto Daniele intransitivam
significationem habeat, non etiam hoc in loco intransitivè accipi
debere, Schönfel. probandũ incumbit. Vid. c. 1. v. 4 c. 11. v. 33. & 35.
c. 12. v. 10. & confer Piscat. in Schol. 2. Si Subj. huius dicti: iusti
fulgebunt: Sint doctores, seu docentes, non v. discentes, sequitur in
his & seqq. verbis esse **ταυτολογίαν**. Nam hic de doctoribus affirma-
retur, illos fulgorem in altera vita accepturos, q. stellarum in-
cælo. Sic n. vocab. **רִקִּיעַ** Piscator exponit: in seqq. etiam verbis
planè idem repeteretur; docentes nim. fulgorem accepturos q.
stellarum in cælo: Quæ esset manifesta **ταυτολογία**. 3. Sequeretur,
Prophetam de statu beatorũ post hanc vitam differentem, discen-
tibus seu piè doctis nullam planè in altera vita gloriã assignare:
Dicet n. homines resurrecturos; sed doctores saltem gloriã & ho-
nore coronari debere, 2. Una

2. Una eademq; gloria, inquit, iisdem promissa explicatur duplici similitudine splendoris firmamenti & stellæ; nec inæqualitas gloriæ æqualibus competit ex eorum hypothese: Argumentum est tale: Quicumq; locus inæqualem gloriam æqualibus tribuit, ille pro sententia Lutheri adduci nequit. Atqui hic locus inæqualem gloriam æqualibus tribuit. E. Resp. 1. Schönfeld. præsupponit id, quod nos negamus. Jam enim demonstravimus, non de æqualibus prophetam loqui, sed de inæqualibus, videlicet de discipulis & docentibus, de piis omnibus in genere, & illis, qui erudierunt multos ad justitiam. 2. Schönfeldius in allegatis verbis discrimen concedit, inter splendorem firmamenti & stellarum, ac locum de docentibus agere dicit. E. aliquod saltem inter ipsos docentes statuit gloriæ in altera vita discrimen. Calviniani v. reliqui inter gloriam omnium beatorum tam docentium quam discipulorum nullum planè discrimen statuunt. 3. Conciliet suam sententiam cum Piscat: qui in Schol. per splendorem firmamenti & stellarum eundem splendorem intelligit. Splendorem enim expansi explicat per splendorem stellarum in celo.

3. Ex Evangelio nostro subterfugium quærit, dum Matth. 13. 43. hanc gloriam communiter omnibus beatis tribui asserit. Justifulgerebunt ut Sol. Resp. Dictum hoc nostram non evertit sententiam. Nam etiam discrimen est in splendore Solis, qui in meridie clarior respectu nostri, quam manè vel vesperi: æstivo tempore efficacior, quam hyberno.

4. Gloria hæc corporum est, ait, non animæ: ideoq; ad scopum nihil facit. Resp. Erit discrimen inter electos respectu corporis & animæ, idq; ex allegata similitudine satis apparet.

Alterum locum pro discrimine gloriæ in altera vita, desumimus ex 1. Cor. 15. 41. 42. *Alia claritas Solis, alia claritas Lune, & alia claritas stellarum: stella enim à stellâ differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Argumentum tale; Quale datur discrimen inter claritatem Solis, Lunæ ac cæterarum stellarum, tale etiam discrimen claritatis inter resuscitados datur. At inter illa tale discrimen datur, ut unius claritas major sit alterius claritate. E. At excipit Schönfeld. 1. Paulum ibi ex professo docere, quomodo corpus resuscitatum à sepulto, non quomodo beatorum corpora inter se differant, quæ omnia & singula corpori Christi glorioso conformia

nia fore, alibi dicat Phil. 3. 21. Resp. Unius inclusio non est al-
terius exclusio. Non valet; Paulus in hoc cap. agit de discrimine
corporum sepulcorum & beatorum. E. non agit in quodam ca-
pitulis versu de discrimine corporum beatorum in gloria. 2. De illo-
rum corporum discrimine Paulus agit, quibus competit aut gloria
Solis, aut Lunæ aut etiam stellarum. Atqui corporibus defunctorum
nulla planè competit gloria. Quam n. gloriam, quem splendorem
corpora sepulta & humata habebunt? E. de corporibus sepultis nō
agit. 3. Dicitur Phil. 3. Comparatè est intelligendum & κατὰ τὴν
Corpora beatorum futura sunt conformia, non æqualia corpori
Christi glorioso. Sicut igitur Christus ex morte corpus immortale,
nullisq; passionibus obnoxium reportavit: Sic & nos cum corpore
immortali, & quod nullis amplius infirmitatibus obnoxium sit, re-
surrecturi sumus: Quid v. hoc ad præsens negotium? Erit corporum
glorificationum in quibusdam æqualitas. E. in omnibus: quæ
ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ

2. Repetit, inæqualitatem beatitudinis poni à nobis non in cor-
porum glorificatione, sed in visione & cognitione Dei, de qua
hoc in loco Paulus nihil. Resp. Et in corporum glorificatione &
in visione seu cognitione Dei inæqualitatem aliquam piorum sta-
tuimus, quam D. Paulus exemplo Solis, Lunæ & stellarum, cum
aliud in summo hoc mysterio dare vix posset, declarat.

Tertius. Locus desumitur ex 1. Cor. 3. v. 8. Unusquisq; propriam
mercedem accipiet, secundum suum laborem. Argumentor sic: Si
quilibet mercedem in altera vita accipiet secundum suum laborem,
sequitur, cum labor sit diversus, etiam diversam fore mercedem
seu gloriam in altera vita. Verum prius. E. & posterius. Hunc lo-
cum Martyr explicat de præmio essentiali sc. vita æterna, non v.
accidentali illo, de quo Q. est. Verum Resp. Paulum loqui de tali
præmio, quod juxta cujusq; peculiarem laborem unicuiq; peculia-
riter & singulariter tribuetur, prout unius, præ alterius major in
Ecclesia fuit labor. Et hic notandū, quod hæc præmia nō ex meri-
to, sed ex ipsius Dei renumerantis gratuita benignitate cōferantur.

Addi potest & locus Matth. 25. v. 15. Ubi diversitas lucri ex ta-
lento & credito diversis præmiis compensatur. Item 2. Cor. 9. v. 6.
ubi de parcè sermone dicitur, quod parcè etiam sit sementem
facturus. Quæ dicta non tantum de statu præsentis, sed etiam
futuri seculi intelligenda sunt, sicut scriptum est 1. Tim. 4. v. 8. Pie-
tas

tas ad omnia est utilis promissionem habens huius & futurae
vitae. De Patribus P. Martyr in L. f. 1357. faterur ingenuè, quod
praemiorum discrimina statuerint. Vid. Aug. de virg. c. 26. Greg.
in 3. Iob. Chryf. in 3 conc. de Lazaro. Piscat. in Aphorif. suum etiam
nobis dat calculū, & in Notis ad cap. 15. 1. Cor. v. 42. & doctrina
10. ait: Eben die Leiber/die wir hie auff Erden umbgetragen / vnd keine
andere werden wider auffstehen / aber mit weit grösserer ehr vnd herr-
ligkeit gesteret / weder sie hie gehabt. Doch wird gleichwol dieselbe herr-
ligkeit an den Heiligen ihre vnterschiedene gradus oder stoffen haben.
Sed videamus etiam argumenta Schönfel. pro aequalitate beatitu-
dinis in omnibus Sanctis.

1. Si disparitas beatitudinis in nulla ejus parte è Scripturis o-
stendi potest, 1. nec in unione cum Deo. 2. nec in visione Dei. 3. nec
in dilectione, justitia & læticia. 4. nec in clarificatione corporum.
5. nec in domicilio. 6. nec Sanctorum consortio, neq; gloria, tum
nulla erit inæqualitas, sed omnes pariter erimus beati. Sed nõ prius.
E. nec posterius. Resp. Eriam si nec Schönfeldius neq; nos exacte o-
stendere vel intelligere valeamus, in quibus illa disparitas cõsistat;
interim, nemo priorū negare debet, quod S. Scrip. tam apertè nobis
demonstrat. Sufficiat nobis scire, dari in aequalitatem gloriae in al-
terâ vita: qualis verò ista futura sit, & quantum alii aliis antecellere
debeant, solius Dei beneplacito committamus, atque cum Davide
janitores Regni Dei & atrii sancti esse optemus. Tantò enim altius
homo ad Deum ascendit, quantò profundius in se descendit, & plus
sibi ipsi vilescit, ait Thomas à Kempis l. 3. de imit. Christi c. 42.

2. Beatitudo æterna secundum omnes suas partes dependet ex
Christi passione & merito nobis imputato. Rom. 6. 23. Eph. 2. 9. Joh.
3. 16. & nulla ejus particula ex operum nostrorum merito depen-
det. Rom. 4. & II. 6. opera n. nostra sunt imperfecta & dabita. Esa.
64. 6. Luc. 17. 10. Atqui passio Christi aequaliter pro omnib. electis
facta. Quare aequalis etiam omnium electorum beatitudo futura vi-
detur. Resp. 1. Rectissimè dicit Schönfel. beatitudinē æternā depen-
dere ex Christi passione & merito nobis imputato, non ex operum
nostrorum meritis ut beatitudo seu vita æterna nobis detur propter
bona opera, & secundum proportionē operū: Sed Deus ex mera gra-
tia piis promisit, se illorum opera temporalibus & æternis præmiis
compensaturum. Non igitur hæc gloria, quâ coronandi in altera vi-
ta sunt pii, bonis operibus nostris accepta referenda est; sed gratiæ
Dei

Dei liberæ, ejusq; misericordiæ. 2. Omnibus electis æ quali beatitudo contingit, si nimir. beatitudinem *essentialiter* consideres pro vita æterna: si verò *accidentaliter* pro gloria, vitæ æternæ conjuncta, Deus promittit, se habito respectu laborum, quos pii sustinent, illam distributurum. 3. Commens Schönel. cum cæteris Calvin errorem committit, dum passionem Christi æqualiter pro omnibus *Electis* factam fuisse ait, quæ pro omnibus in genere hominibus, non pro solis electis facta est.

3. Si passiones hujus temporis non sunt conferendæ ad futuram gloriam, tum nec operum nostrorum merita erunt causa beatitudinis æternæ. Sed prius Rom. 8. 18. E. & posterius. Ad hoc jam ante sufficienter responsum est, quod minimè nostra opera causam faciamus gloriæ illius, quâ beatos olim Deus ditabit, sed solam ipsius misericordiam, & gratiam: ideo non secundum debitum, sed secundum gratiam gradus hos gloriæ conferri dicimus.

Ut verò gradus præmiorum in vitâ æternâ constituuntur: sic etiam poenarum in inferno concedendi sunt, juxta manifesta Scripturæ dicta Luc. 12. v. 47. 48. Luc. 10. 12. Matth. 23. v. 14. Sap. 6. v. 6. 7. poenas autem istas non ad conscientiam peccatorum tantum referimus, quæ hic non raro etiam tum miserè affligitur, quando poena externa non timetur; sed corpora quoque ipsa hominum his tormentis subjecta esse omnino putamus; siquidem justa est ratio, ut quæ simul peccarunt, peccatorum etiam poenas dignas luant. Plus tamen cruciabit damnatos interior cogitatio de continuatione & æternitate doloris, quàm sensus tormenti exterioris, inquit Dionys. in Apoc. 18. fol. 298.

Catalogus errorum quorundam ex vetustissimis Postillatoribus præsertim Papisticis hinc inde collectus.

- I. Historia hujus Evangelii facta est Mense Aprili: videlicet prima die Anno Christi 33. inditione 5. Guillermus in Postill.
- II. Prohibetur eradicatio festinata, damnosa & suspiciosa. Festinata est, quando non præcedit admonitio. Damnosa, quando multitudo est in causa, vel princeps. Suspiciosa est, quam non habetur certitudo de alicujus hæresi & vitio. Tales ergo non sunt excludendi: quia in his tribus modis prohibetur hæc eradicatio fieri. Ludolph. Carthus. de vita Christi c. 64.
- III. Mittentur in infernum, qui creditur esse in centro terræ, & terra vallatus undique, Idem.

IV. In

IV. In agro virginis Mariæ Deus seminavit ponendo optimum super omnia verbū h. e. filium æternum cum omni plenitudine gratiarum & virtutum ac donorū SS. ita, quod Diabolus nunquam posset ibi aliquod malum seminare. Unde Deus dixit eidem Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula &c. Voluit E. Deus superabundantē suam bonitatem in virgine matre ostendere, ut omnes peccatores discant ad eā recurrere, tanquā ad matrē gratiæ & misericordiæ, ut canit Ecclesia: O Ergo peccator, & O peccatrix, recognosce peccata, & scito, quod Diabolus seminavit in te talia, ut perdat æternaliter. Age E. pœnitentiam, & recurre ad matrem, ut per eam ex bonitate Dei detur gratia, qua consequaris veniam & gloriam. Pelbertus in sermon. Pomer. serm. 35.

V. Crassitudo terræ habet mille septingenta & octodecim miliaria, ubi infernus in medio est, qui cogitur in se concludere corpora omnium hominum damnatorum, qui unquam in mundo fuerunt usq; ad extremum diem. Gosterus in Postill.

VI. Ob gleich das Ende der Welt kan verstanden werden von dem jüngsten Gerichte / als die grosse Erndte / da wir alle müssen zusammen kommen / so mag es doch auch das Gerichte des Vaters beschliessen / welches ein Ende machen wird aller weltlichen Reiche / mit auffhebung aller Stände / daß sein Sohn Christus Raum habe zu herrschen / dazu er denn gesand ist / daß er ein König aller Könige vnd Herr aller Herren / vnd seine Gewalt / Macht / Stärke / Herrlichkeit muß auch kund werden auff Erden vor dem jüngsten Tage mit Offenbarung seines Reichs etc. das da bleiben wird von Ewigkeit zu Ewigkeit. Weichel. in Postill.

G Audeo quod prodixi iterum, carissime TANCKI,
Muneraq; ingenij prodixi amica tui.
Non satis est capisse, decet prodire sed ultra
Tendere & ad metam non trepidante gradu.
Antea pugnantem vidit te Marte secundo
Glossa sacris studijs nobilis atque Viris:
Vidit & hoc nostrum, quod lambit Sala, Lycaum,
Vidit & applausus signa sonora dedit.
Tempus erit, quo te redacem quoque patria cernat,
Et cingat doctum fronde virente caput.
In te capta modò firmet, firmata perennet
Joha Pater: voti summa sit ista mei.

JOHANN. MAIOR D.

94 A 7385

ULB Halle
002 728 095

3

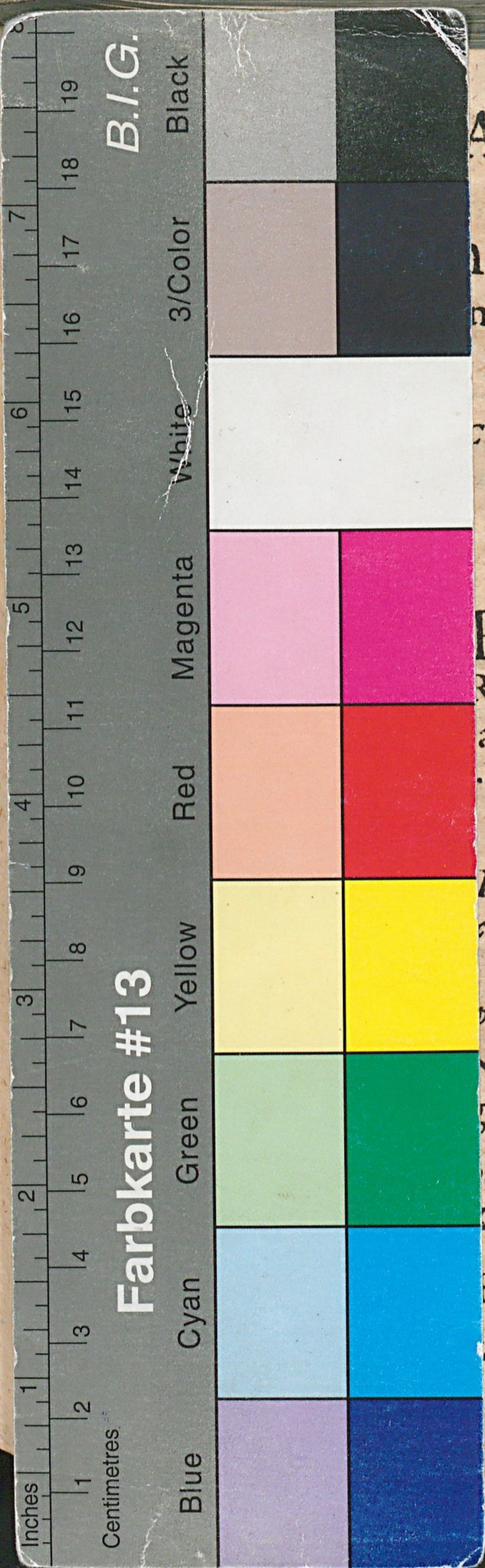

VD17

1. An die ...
2. ...
3. An die ...

A T I O

12

nicæ quintæ

C E

D E

R H A R D O

P R O F E S S O R E

æ J e n e n s i s R e -
D e c a n o .

F a u t o r e s u m m o
colendo

ponit

N C K E N

g a p .

r i s

K V I I .

E

I N M A N N I ,

